

Examinationen i högskolan

Slutrapport från Högskoleverkets
examinationsprojekt

Högskoleverket 1997

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-453 70 00 • fax 08-453 70 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

**Examinationen i högskolan – Slutrapport från Högskoleverkets
examinationsprojekt**

Producerad av Högskoleverket i november 1997

Högskoleverkets rapportserie 1997:39 R

ISSN 1400-948X

ISRN HSV-R--97/39--SE

Innehåll: Avdelningen för utvärdering och kvalitetsarbete

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Printgraf, Stockholm, december 1997

Innehållsförteckning

Förord	5
Ledningsgruppens förord	6
Sammanfattning	7
Summary	10
1 Bakgrund	13
Examinationsprojekt vid universitet och högskolor	14
2 Inledning	17
Disputationen som modell för examination	20
3 Examination som dialog	21
4 Utvärderingens syfte och arbetssätt	24
Syfte	24
Arbetsform	25
Ett synsätt på företeelsen examination	26
5 Examinationen i högskolan	28
Tidigare forskning och utredningar	29
Belysning av institutions- och ämneskulturer	34
Det självständiga arbetet	36
Studentperspektiv på examinationen	38
Lärarperspektiv på examinationen	40
Extern examination – jämförelser med andra länder	42
Råd och idéer	43
6 Examinationens problematik	44
Problem med examinationen	44
Förändrade roller: Lärare, student	48
7 Examination som instrument för utveckling och förbättring	51
8 Slutsatser och förslag	56
Referenser	61
Bilaga 1	66
Examinationsprojektets rapporter	66
Bilaga 2	67
Examinationsprojektet: Ledningsgrupp och projektansvariga	67

Förord

Frågor om kvalitet har under senare år kommit alltmer i förgrunden – både nationellt och internationellt – vad gäller den högre utbildningen. I det dagliga liksom det långsiktiga arbetet med kvalitetsfrågor utgör lärande, undervisning och examination centrala moment.

Högskolorna måste mer uppmärksamma och utveckla examinationen – både vad gäller dess form och innehåll – som ett instrument för kvalitet. Så kan man i en enda mening sammanfatta huvudtankarna i den slutrapport som nu föreligger från Högskoleverkets projekt *Nationell utvärdering av examinationen i högskolan*. I detta sammanhang kan även konstateras att regeringen i budgetpropositionen för 1998 betonat examinationens roll och att det pedagogiska reformarbetet måste ges högsta prioritet.

I denna utvärdering har ett stort antal personer varit involverade. Högskoleverket tar nu tillfället i akt och framför sitt tack för allt nedlagt arbete.

Det är min förhoppning att den nu föreliggande rapporten tillsammans med projektets alla delrapporter kan stimulera till ytterligare arbete med högskolans examination.

Agneta Bladh
Generaldirektör

Ledningsgruppens förord

Det är känt att examinationen har en styrande inverkan på inlärningsprocessen. Utbildningskvaliteten som helhet kan höjas om examinationen utvecklas till form och innehåll. Detta är bakgrunden till Höskoleverkets projekt *Nationell utvärdering av examinationen i högskolan* (examinationsprojektet). Efter ett förberedande arbete våren 1995 inom dåvarande Kanslersämbetet kunde projektet starta 1 september 1995 genom att en ledningsgrupp tillsattes.

Projektet redovisas dels i denna slutrapport dels i rapporter från vart och ett av sju delprojekt. Rapporterna i delprojekten publiceras i Höskoleverkets skriftserie och har förtecknats i Bilaga 1.

En strävan har varit att i slutrapporten samla relevanta impulser och idéer från de egna delprojekten, från högskolans verklighet och omvärld, från forskning om examination och knyta ihop dem med den aktuella högskoledebatten. Mot denna bakgrund har slutsatser om examinationen kunnat dras.

Ledningsgruppen (dess sammansättning redovisas i Bilaga 2) framför sitt tack till dem som medverkat i projektet.

Uppdraget är nu slutfört.

September 1997

Lennart Andersson	Marianne Bauer	Anders Bäckström
Jan-Eric Degerblad	Anders Ekendahl	Göran Malmgren
Charlotte Silén	Nils Trowald	

Sammanfattning

Examinationens betydelse för inlärningsprocessen i vid mening och som kvalitetskontroll har uppmärksammats alltmer i högskolans utbildning. Det är känt att examinationen har en styrande inverkan eftersom den kan sägas utgöra en del av en dold studieplan vid en utbildning eller en kurs. Därför är examinationen vid universitet och högskolor inte oproblematisk. Detta gäller såväl dess form som dess innehåll.

Kritik har riktats mot universitet och högskolor för deras sätt att hantera examinationer. Trots att examinationen varit en angelägenhet för de ansvariga disciplinerna har en mer djupgående analys av hur och varför vi gör som vi gör när vi examinerar varit i stort sett frånvarande vid svenska universitet och högskolor.

Universitetens och högskolornas utbildningskvalitet kan höjas och samhällets behov av kunskapsgaranti tillgodoses ytterligare om examinationens form och innehåll utvecklas.

Mot den här bakgrunden skall Högskoleverkets initiativ till en nationell utvärdering av examinationen i högskolan ses.

För att fånga aspekter av examinationsproblematiken som vi särskilt velat belysa har materialinsamling och analys till stor del skett via delprojekt som initierats och förlagts till ett urval av institutioner vid universitet och högskolor. Projekten finns publicerade i Högskoleverkets skriftserie. Se bil. 1.

Högskolan befinner sig i en omvärld i snabb förändring, bl.a. genomgår den svenska arbetsmarknaden stora förändringar, beroende på såväl nya internationella villkor som förändrade nationella förutsättningar. Detta ställer i sin tur nya krav på de institutionella förhållandena i arbetslivet liksom på de människor som vistas där.

God examination och självständighet utgör en *kvalitetsfråga* för det svenska högskolesystemet och bör därför uppmärksammas som en sådan av alla

berörda aktörer. Våra grundläggande slutsatser leder till ett krav på högskolan att uppmärksamma examinationens roll på ett tydligare sätt än som i allmänhet skett hittills, i utvecklingsarbete, i planering och framförallt i det dagliga arbetet.

Nedan ges på några punkter förslag riktade till olika nivåer i högskolan.

Insatser på den lokala nivån är det allra viktigaste medlet att uppnå bättre examination.

- Vi föreslår att de ansvariga vid enskilda universitetet och högskolor analyserar och utvärderar den egna examinationen och vidtar de åtgärder som behövs för utveckling och förbättring. Examinationsprojektets slutrapport och rapporterna från delprojekten kan ge ledning. Alla organ och aktörer på den lokala nivån förutsätts medverka, dvs. styrelse, fakultetsnämnder, institutionsstyrelser, nämnder knutna till ämnen, studentkårer m.fl. Studenternas rättmätiga krav på rättssäkerhet och delaktighet tillgodoses. Lärarnas tjänstgöring anpassas så att den ytterligare tid som krävs för en förstärkt examination kan tillgodoses.

Högskoleverket genomför återkommande provningar och utvärderingar av utbildningen inom högskolan. Emellertid kan konstateras att examinationens roll endast i enstaka fall har uppmärksammats.

Genom Grundutbildningsrådet påverkar Högskoleverket inriktningen av kvalificerat utvecklingsarbete för en förbättrad högskoleutbildning. En ökad andel projekt som behandlar examinationen bör ge kunskap som främjar kvaliteten i utbildningen.

- Vi föreslår som en direkt konsekvens av resultaten av examinationsprojektet
  - a) att examinationen görs till en central aspekt i granskningarna av universitetens och högskolornas kvalitetsarbete och
  - b) att Grundutbildningsrådet prioriterar examination som utvecklingsområde.

Högskoleutredningen gav i sitt betänkande år 1992 två förslag till förändringar av examinationsordningen.¹ För det första borde examinationen

¹ *Frihet, Ansvar, Kompetens*. Grundutbildningens villkor i högskolan. SOU 1992:1.

framgent i likhet med förhållandena i flera nordiska och andra länder omfatta betydligt större avsnitt än idag. Utredningen slog för det andra fast att ett svenskt system för kvalitetssäkring "förutsätter att varje student åtminstone någon gång under studietiden utsätts för den kvalitetskontroll som den externa examinatorernas medverkan innebär".²

De externa examinatorernas två huvuduppgifter skulle då vara att säkra att studenterna får lika och rättvis behandling, dels att kunskapsstandarden upprätthålls på liknande sätt vid flertalet universitet och högskolor. Extern beslutande examinator kan f.n. inte förekomma i den svenska högskolan.

- Vi föreslår att regeringen ändrar högskoleförordningen så
  - att det blir möjligt att ha flera examinatorer som gemensamt examinerar på den eller de kurser som examinationen avser
  - att det blir möjligt med externa examinatorer med beslutsrätt i den svenska högskolan.

---

² Ibid, s. 151.

Summary

The significance of degree examination procedures both for the learning process in a broad sense and as an instrument of quality control has been coming into clearer focus in higher education. It is well-known that examinations have a steering function, since they may be argued to constitute part of a hidden curriculum in relation to a programme or a course. Thus the issue of examination procedures in higher education, in terms of both form and content, is not unproblematic.

Institutions of higher education have been criticized for the way in which they handle examination procedures. Although the examinations have been a matter for the disciplines concerned, penetrating analyses of how or why we do what we do when we conduct an examination have been almost completely lacking at Swedish institutions of higher education.

Universities and colleges can raise the quality of higher education and better satisfy society's need for a guaranteed level of expertise by developing the form and content of examination procedures.

This is the background to the initiative taken by the National Agency for Higher Education in proposing a national evaluation of examination procedures in higher education.

In order to grasp aspects of the examination problematic that we have been particularly interested in illuminating, the collection of material and the process of analysis have largely been carried out by way of component projects which have been initiated and located at a selection of departments at various institutions of higher education. The project reports have been published in the Agency's publication series.

Higher education is part of a rapidly changing world, in which such institutions as the Swedish labour market are undergoing great transformations both as a result of new international circumstances and of altered domestic preconditions. In their turn, these new conditions make new demands on

institutional structures at work and on the people whose working life is determined by them.

High standards in degree examinations and institutional autonomy are significant quality issues for the Swedish system of higher education, and should for this reason be given the attention they deserve by all involved. Our fundamental conclusions lead us to demand of institutions of higher education that they devote greater attention to the role of examination procedures than hitherto in development work, in planning and above all in their day-to-day activities.

Below we list a number of proposals affecting various levels of the higher education system.

Efforts at local level are the most important means of attaining better examination standards.

- We propose that those responsible for such matters at individual institutions of higher education analyse and evaluate their own examination procedures and take the measures deemed necessary for developing and improving them. Guidance may be found in the final report of the Degree examination project and in the reports of the component projects. It is assumed that all bodies and parties involved at local level, that is to say the governing body, faculty boards, department committees, subject boards, student unions, etc., will take an active part in this effort. The just demands of the students for equitable treatment and participation will be met. Teaching loads will be adjusted in order to provide the extra time required for improved examination procedures.

The National Agency for Higher Education performs regular assessments and evaluations of the education provided at institutions of higher education. It must, however, be acknowledged that the role played by examination procedures has only rarely been noticed.

By way of the Council for the Renewal of Undergraduate Education, the National Agency for Higher Education influences the orientation of advanced development work for the improvement of higher education. A growing proportion of projects dealing with examination issues should provide a body of knowledge able to promote better standards of education.

- As a direct consequence of the results of the Degree examination project, we propose
  - a) that degree examination procedures become a central aspect of future quality audits at universities and colleges, and
  - b) that the Council for the Renewal of Undergraduate Education give priority to degree examination procedures in relation to development efforts.

In 1992, the report of the Commission on Higher Education made two proposals for changes in examination procedures¹ In the first place, examinations should in future cover a considerably broader range of material than they do today, in order to draw closer to the practice in a number of Nordic and other countries. In the second place, the report maintained that a Swedish system of quality assurance would “presuppose that all students at least once during their studies should be subject to the quality control that the participation of external examiners entails”.²

The two principal functions of external examiners would be to assure on the one hand that students are treated in an equitable and just manner, and on the other to assure that academic standards are maintained in similar ways at most universities and colleges. However, it is not possible at present for an external examiner to have decision-making authority in Swedish institutions of higher education.

- We propose that the Government change the Higher Education Ordinance
  - to make it possible to have a number of examiners conducting joint examinations on the course or courses concerned;
  - to make it possible to have external examiners with decision-making authority in Swedish institutions of higher education.

---

¹ *Frihet, Ansvar, Kompetens. Grundutbildningens villkor i högskolan.* (Freedom, Responsibility, Competence. The preconditions of basic training in higher education.) SOU 1992:1.

² *Ibid.*, p. 151.

1 Bakgrund

Examinationens betydelse för inlärningsprocessen i vid mening och som kvalitetskontroll har uppmärksammats alltmer i högskolans utbildning. Det är känt att examinationen har en styrande inverkan eftersom den kan sägas utgöra en del av en dold studieplan vid en utbildning eller en kurs. Därför är examinationen vid universitet och högskolor inte oproblematiske. Detta gäller såväl dess form som dess innehåll.

Kritik har riktats mot universiteten och högskolorna för deras ofta oreflekterade sätt att hantera examinationer. Trots att examinationen har varit en angelägenhet för de ansvariga disciplinerna har en mer djupgående analys varit alltför sällsynt vid svenska universitet och högskolor. En del menar till och med att examinationen inom högskolan utgör en "tragisk" företeelse³. Professor Ingemar Wedman anser att "få områden inom utbildningsväsendet kan med sådan klarhet och med så många exempel illustrera och belysa uppenbara brister eller i varje fall tveksamheter" som examinationen.⁴ Med självinsikt ger en tidigare lärare vid högskolan följande bild av examinationen⁵:

Under mina år som student och lärare i högskolan har jag åtskilliga gånger skrivit meningslösa prov, svarat på meningslösa frågor, lärt mig rubriker utantill och klarat mig. Vad värre är: jag har också själv ställt meningslösa frågor, gett ytliga prov och godkänt studenter som rimligen inte borde ha blivit godkända. Helt enkelt därför att jag inte vetat bättre.

Den bild som här framträder och som avser examinationen är i och för sig ganska nedslående. Samtidigt är det intressant att se att så många institutioner har påbörjat ett förnyelsearbete med syfte att förbättra examinationsformerna. Detta framgår av de *lokala examinationsprojekt* som vi har samlat in.

---

³ Ramsden, P (1992), s. 181.

⁴ Citerat efter Eriksson, L O (1995), s. 5.

⁵ Eriksson, L O (1995), s. 6.

Examinationsprojekt vid universitet och högskolor

Inom ramen för vårt projekt Nationell utvärdering av examinationen i högskolan (examinationsprojektet) har ambitionen varit att försöka få en bild av det pågående lokala förnyelse- och utredningsarbetet.

Med reservation för och medvetenhet om materialets brister görs nedan en kortfattad analys av trenderna i de utvecklingsarbeten avseende examinationer som rapporterats.⁶

Från reproduktion av fakta till produktion av förståelse

Flera lokala projekt uttrycker en strävan att komma ifrån det förhållandet att examinationerna endast efterfrågar memorering och återgivning av fakta. I stället syftar projekten till att utveckla examinationen som *förståelse* av det aktuella kunskapsområdet. De huvudsakliga strategierna för att uppnå detta är att examinationsuppgifterna utarbetas så att de bidrar till:

- *Problemlösning/bearbetning*
- *Tillämpning av kunskap*
- *Förklaringar och motiveringar*
- *Bearbetning av data* under kortare eller längre period. I detta kan också ligga en strävan till kontinuerlig examination/utvärdering.
- *Sammanhang* för kunskaperna, från fragment till någon form av helhet (från atomism till holism).

---

⁶ I en första ansats skickades under våren 1996 ett brev till samtliga pedagogiska utvecklingsenheter med en förfrågan att rapportera nyligen genomförda eller pågående projekt. Under hösten 1996 gjordes en ny ansats genom att direkt per telefon kontakta pedagogiska konsulter eller motsvarande vid de pedagogiska utvecklingsenheterna. De inrapporterade projekten ger långt ifrån en täckande bild av utvecklingsarbeten när det gäller examinationer i landet. Vissa både större (ex Lund) och mindre lärosäten (ex Mitthögskolan) finns inte representerade, vilket knappast kan tolkas som att inget utvecklingsarbete pågår där. När det gäller andra lärosäten (ex Stockholm, Uppsala) finns endast delar inom universiteten representerade. Rapportunderlaget ser också mycket olika ut. Vissa projekt finns beskrivna i rapporter, andra består endast av korta sammanfattningar. Förklaringsgrunderna till den ojämn inrapporteringen är naturligtvis flera och kan knappast överblickas mot det här underlaget. Telefonkontakterna och rapportunderlaget visar dock att några förklaringar går att finna i lärosätenas sätt att organisera pedagogiskt utvecklingsarbete. En avgörande faktor för kännedom om utvecklingsarbete utgörs av hur "nära" verksamheten de pedagogiska konsulterna arbetar. Vid vissa lärosäten (ex Uppsala, Stockholm) arbetar de pedagogiska konsulterna mer centralt, vilket oftast genererar skrivna rapporter i någon form av serier i pedagogiskt utvecklingsarbete. Även kombinationer av organisationsmönster förekommer (ex Göteborg).

Ovanstående strategier har ofta ett samband med försök att pröva olika former av problembaserat arbetssätt (PBL). Detta kräver reflektion över hur examination och genomförande av utbildning stämmer överens. Grundtankarna och intentionerna med PBL stämmer således väl överens med ovanstående strategier. Men det finns fler exempel på denna typ av strategier även i andra utbildningar än där PBL används.

För att betona förståelse utformas examinationer där olika ämnen integreras, flera kurser examineras samtidigt eller där utgångspunkten kan vara mer eller mindre realistiska problem. Studenterna kan vidare bearbeta uppgifter i form av hemtentamina och inlämningsuppgifter där hjälpmedel inte bara tillåts utan är ett krav. Det innebär att studenterna inte endast arbetar med en given information vid ett bestämt tillfälle. I examinationen ingår att söka och använda relevanta data. Ett hjälpmedel i detta avseende är datorn. Ett flertal projekt behandlar detta problemområde. Ett sätt som beskrivs är muntliga förhör. Muntliga examinationer aktualiserar behovet av kommunicerbara kriterier, vilket några projekt berör.

Inläringstillfälle

I flera projekt betonas syftet att examinationen, parallellt med kontrollfunktionen, ska utgöra ett inläringstillfälle. Det syftet ligger till viss del nära ovanstående område men betonas speciellt i vissa projekt. Den huvudsakliga strategin är att det i samband med examinationen sker någon form av *kommunikation och bearbetning av data*. En dimension utgörs av att "frågor, spörsmål" förklaras och motiveras i en kommunikation mellan examinator och studenter. Exempel här är muntliga examinationer i grupp (oftast förberedda individuellt) och gemensam rättning av tentamen. En annan dimension är att inläring sker då studenterna söker och bearbetar information exempelvis i relation till ett problem. Det kan ske genom inlämningsuppgifter, stegvis upplagda examinationer och arbete vid dator.

Säkerhet i bedömningen

Några projekt beskriver olika former av medverkan av extern bedömare i samband med examinationer. Syftet är i allmänhet att uppnå säkerhet i bedömningen, dels i förhållande till ämnet/yrket, dels i förhållande till bedömningen av själva examinationen. Olika typer av externa bedömare anlitas, vanligast är lärare inom samma ämne, men även yrkesverksamma bedömare förekommer. Extern bedömning för med sig ett behov av kommunicerbara *bedömningskriterier*.

Andra sätt att nå säkerhet i bedömningen är tydliggörande av samband mellan *kursens mål och examination*, samt bearbetning av kursens innehåll i form av centrala begrepp.

Några ytterligare utvecklingstendenser

Försök att även bedöma mer subtil och svärfångad "kunskap" som *förhållningsätt och progressiv utveckling* uttrycks nästan enbart ifrån Hälsouniversitetet i Linköping. Vid högskolan i Karlstad förekommer rollspel och drama, vilket kan innebära försök i den här riktningen.

Vid Hälsouniversitetet bedöms också studenternas förmåga avseende *självstyrt lärande*, vilket bl.a. innebär bedömning av förmågan att söka och tillämpa kunskap. Det innebär också att vikt läggs vid studentens förmåga att bedöma egen styrka och brist, samt att adekvat åtgärda detta.

Vår genomgång visar att examinationens betydelse nu börjar uppmärksammas lokalt. Projekten förmedlar också intrycket att man söker finna och pröva ut mera kvalificerade examinationsformer.

2 Inledning

Eftersom det är möjligt att hävda att det framtida samhället inte existerar i form av teoretiska "planritningar" för ett senare genomförande, blir framtiden oskarp i sina konturer. Ett sätt att bemästra denna osäkerhet är att använda sig av modeller över framtida samhällen. Detta gör det möjligt för oss att "identifiera viktiga samband och kritiska parametrar som har ett avgörande inflytande på utvecklingen".⁷ En sak framstår dock som klar och som understryks i rapporten *Kunskap om kunskap* (1992): Vi går från centralplanering och standardisering mot ett samhälle präglad av flexibilitet och anpassningsförmåga.⁸ I och för sig kan det vara förhastat – som påpekas i nämnda rapport – att sätta ett likhetstecken mellan å ena sidan ett framväxande kunskapssamhälle och å den andra sidan den högre utbildningen och forskningen. Men det framstår som ett faktum⁹

att utvecklingen mot ett kunskapssamhälle ställer särskilt stora krav på de samhällsinstitutioner som har till uppgift att frambringa vetenskaplig kunskap och vetenskaplig träning.

Båda dessa tendenser – kunskapssamhällets framväxt och decentraliseringstendensen – har kommit att präglade högskolan både vad gäller ökat lokalt ansvar och ökade förväntningar att bidra till den samhälleliga omvandlingen.

Högskolan befinner sig sålunda i en omvärld stadd i snabb förändring. Arbetslivets och arbetsmarknadens förhållanden utvecklas i en allt snabbare takt: ny teknik och flexibla produktionssystem skapar nya krav på kompetens. Det ställs stora krav på högskolan att utvecklas i samklang med, men också påverka, de nya utvecklingsmönster och problem som präglar arbetsliv och arbetsmarknad. I rapporten *Läroriket – vägar och vägval i en lärande organisation* framhåller arbetslivsforskaren Peter Docherty följande¹⁰:

---

⁷ Hagström, S (1994), s. 4.

⁸Ds 1992:98, s. 9.

⁹Ds 1992:98, s. 10.

¹⁰ Docherty, P (1996), s. 9.

Företagens konkurrenskraft och överlevnad förutsätter ett fullständigt engagemang av alla medarbetare. Det gäller speciellt deras förmåga att förutse förändringar, anpassa sig till nya förhållanden, komma på nya lösningar och idéer till nya produkter och produktionsprocesser.

Utvecklingen av dagens arbetsliv gör det med andra ord än viktigare att kunna arbeta *självständigt*. I ett samhälle där information framträder som ett centralt begrepp blir det allt viktigare för den enskilde att kunna hantera information och kunskap. Det blir även allt viktigare för den enskilde arbetstagaren att kunna medverka till att det egna arbetet utvecklas – även detta kräver en träning i självständighet.¹¹

Utifrån ovanstående förändringar framstår det därför som allt viktigare att framhålla, som författarna gör i *Examination för kvalitet* (1985) när man understryker¹²

vikten av att undervisa och examinera på ett sätt som gör det möjligt att testa de studerandes förståelse av begrepp, principer och sammanhang, samt deras förmåga att tillämpa sitt kunnande i analyser och problemlösning.

Genom att göra detta blir det möjligt att koppla examinationen till de övergripande målen för högskolan som de uttrycks i högskolelagen § 9:

Den grundläggande högskoleutbildningen skall, utöver kunskaper och färdigheter, ge studenterna förmåga till självständig och kritisk bedömning, förmåga att självständigt lösa problem samt förmåga att följa kunskapsutvecklingen, allt inom det område som utbildningen avser. Utbildningen bör också utveckla studenternas förmåga till informationsutbyte på vetenskaplig nivå.

Otvivelaktigt förhåller det sig så att forskningen, och den högre utbildningen, har betydelse för vår framtida välfärd, eftersom dessa förser samhället med olika slags kunnande. Detta är en viktig bakgrund till det ökade

---

¹¹ Denna färdighet betonades även i *Frihet, ansvar, kompetens* (SOU 1992:1) när man framhöll att den studerande - som en följd av kunskapsexplosionen i samhället - under sin grundutbildning måste få möjlighet att träna grundläggande färdigheter i att skaffa sig kunskap, samtidigt som förändringar i samhället och kraven på förnyelse leder till att de studerandes flexibilitet och förmåga till nytänkande och egen utveckling måste stimuleras.

¹² Bessman, M m.fl. (1985), s. 16.

intresset för våra universitet och högskolor. Universitetens och högskolornas betydelse för industrisamhället manifesterades i 1977 års högskolereform som bl.a. syftade "till att tillfredsställa samhällets behov av högt utbildad arbetskraft".¹³

Detta intresse för universitet och högskolor är dock inte helt okomplicerat. Samtidigt som det finns ett behov av akademisk kunskap och kompetens så kan man enligt vissa forskare skönja en kris inom högskolevärlden som kännetecknas av att det inte råder konsensus om vad som konstituerar valid och basal kunskap. Krisen omfattar även värderingar och allmänna uppfattningar om kunskap.¹⁴ I uppsatsen "Examination reexamined: Certification of Students or Certification of Knowledge" (1993) formulerar Steinar Kvale problematiken på följande sätt:

In current society, knowledge and values are subject to a crisis of legitimacy; the validity and authority of traditional standards are dissolving. This concerns social knowledge and values at large, and in many university disciplines there is a lack of consensus about what constitutes valid and basic knowledge. The traditional body of knowledge – the basic concepts, methods, and data – is no longer taken for granted.

With a crisis in values and knowledge, and with some disciplines being a mixture of relativism and local dogmatism, it becomes difficult to maintain a common rational discourse. A reciprocal argumentation about true and false knowledge is irrelevant in the milieu of both a relativist indifference to the issue of truth and falsity and a dogmatic clinging to a truth beyond questioning.

Om vi följer Kvales argumentering finns det – med avseende på examinationen – tre olika sätt att hantera denna kris. Ett sätt karaktäriseras av en längtan "tillbaka till traditionen", en dogmatisk kunskapssyn baserad på auktoritet och "auktoritära" examinationsformer. En kritisk granskning av undervisning och förmedlad kunskap är inte önskvärd här. Det andra synsättet kännetecknas av teknologiska reformer med objektifierad kunskapsuppfattning. Multiple choice-test är då examinationsideal. Det tredje sättet

---

¹³ Hagström, S (1994), s. 6-7.

¹⁴ Kvale, S (1993), s. 235.

är ett humanistiskt utbildningsideal med diffusa examinationer och relativistiska kunskapsideal. Det är ideal som legitimeras av humanistisk psykologi där studentens personliga utveckling och självförverkligande står i centrum för intresset.

Disputationen som modell för examination

Mot de tre ovan presenterade förhållningssätten kan man ställa ett meta-förhållningssätt som bygger på en etablerad tradition inom högre undervisning: *disputationen*. Det är en praktik som låter studenten själv formulera sina problemställningar under handledning av en i ämnet kunnig lärare. Vi finner här en praktik som även låter studenten offentligt pröva om den kunskap hon/han har vunnit tål en social och ämneskritisk granskning. Denna historiskt grundade praktik har sin kärna i *dialogen*, dvs. i en av de viktigaste komponenterna i all kunskapsbildning.

Ett medvetet förhållningssätt till den ovan beskrivna krisen och de olika sätten att hantera denna kris på är en nödvändig och en spännande uppgift för den framtida högskolan.

De nya krav på utbildningskvalitet som samhället har rätt att ställa och osäkerheten om vad kvalitet är, gör att en ökad medvetenhet kring examinationsprocessens innehåll blir nödvändig. Vi menar att examinationsfrågorna är en viktig faktor att ta hänsyn till då högskolans framtida utbildningsuppgift skall definieras.

3 Examination som dialog

Ständigt skriker man olika saker i våra öron som om man hällde vatten i en tratt, och det enda vi förväntas göra är att upprepa vad man säger till oss. Jag skulle önska att läraren ändrade på detta och att han redan från början lät eleven få pröva sig fram efter sin själs förutsättningar; lät honom smaka tingen, utvälja dem och urskilja dem av egen kraft; ibland bana väg för honom, ibland låta honom bana den själv. Jag vill inte att läraren ensam skall tänka och tala, jag vill att han skall lyssna på eleven när det är hans tur att tala.

Den mest fruktbara och naturliga andliga övningen är enligt min uppfattning samtalet.

Michel de Montaigne

I centrum står frågandet. Det finns ingen metod att lära sig fråga, att lära sig vad som är värt att fråga om och att fråga efter. – Frågandets konst är att fråga vidare, det är alltså tänkandets konst. Den heter dialektik, ty det är konsten att föra verkliga samtal.

Hans-Georg Gadamer

I denna rapport utgör perspektivet ett förhållningssätt där examinationen betraktas i relation till dialogbegreppet.

Med perspektiv menar vi ett sätt att ställa frågor, att närma sig en problematik. Det som perspektivet åstadkommer är att öppna ett nytt synfält samtidigt som det gör problem utanför detta synfält mindre tydliga. Perspektivet avgör med andra ord vad som kan ses. Perspektivet utgör en konstruktion – man väljer något och utesluter någonting annat. Det finns ett avsnitt i Strindbergs *Påsk* (1901) som på ett utmärkt sätt illustrerar perspektivets problematik – seendets problematik:

Eleonora: ...Nåväl, nu kan jag se längre än andra, och jag kan se stjärnorna på ljusa dagen.

Benjamin: Men stjärnorna är ju inte oppe?

Eleonora: Så lustig du är! Stjärnorna är ju alltid oppe...nu sitter jag mot norr och ser på Cassiopea som liknar ett dubbelt v och sitter mitt i Vintergatan...kan du se den?

Benjamin: Nej, det kan jag inte!

Eleonora: Lägg nu märke till det, att den ena människan *kan* se det, som den andra inte ser...var därför icke så säker på *dina* ögon!

I artikeln "Tyst i klassen" (1995) har Lars-Owe Dahlgren påpekat att kunskap är en social företeelse i den meningen att vi ofta brukar den i umgänge med andra människor och att det därför är en rimlig tanke att kunskaper bör inhämtas under likartade betingelser, dvs. i samspel med **andra**¹⁵:

Allt talar för att det meningsfulla *lärandet kräver ett intensivt samspel mellan lärare och studerande samt mellan de studerande*. Sannolikt beror uteblivandet av effekter på grundläggande förståelse på att vi tar innebörder i det vi behandlar för givna och därmed underförstått antar att vi delar mening i det vi kommunicerar kring. Ett annat problem är att vi har alltför dålig kännedom om vårt eget tänkande, bland annat därför att vi sällan får tillfälle att jämföra med andras. Båda dessa brister kan åtgärdas om vi vänjer oss vid att på ett intensivare sätt diskutera våra uppfattningar med andra.

Ett centralt budskap i den sokratiska dialogen är att "all (mänsklig) kunskap är beroende av konsten att uppnå kunskap. Till den konsten hör konsten att fråga och (försöka) svara"¹⁶:

En insikt om (förståelse av) gränserna för den egna kunskapen – och andras – är en del av den kunskap man måste ha för att på ett allvarligt och framgångsrikt sätt kunna engagera sig i försöket att uppnå och utsträcka sin "positiva" kunskap och förståelse. Bristen på kunskap måste först erkännas. För det andra måste kunskapsanspråk visas fram öppet och utsättas för frågor, detta för att göra gränserna för den föregivna kunskapen synliga.

Insikten om gränser och brister kräver uppmärksamhet och reflektion, därför är dialogen en sida av all kunskapsbildning¹⁷:

---

¹⁵ Dahlgren, L-O (1995), s. 48.

¹⁶ Molander, B (1993), s. 93.

¹⁷ Molander, B (1993), s. 93.

Denna "dubbelstruktur", att känna sin kunskap genom vad den är och genom dess gränser, visas genom dialogformen, genom dynamiken i frågan och bristen på slutgiltigt svar.

I dialogen ingår bildningen av autonoma individer, som själva kan bedöma, argumentera och reflektera. Autonomi innebär emellertid alltid ett beroende av den sociala kontext individen ingår i. Förnuftet kan aldrig vara helt individuellt, men samtidigt är individerna avgörande. Dialogen är, vilket kanske är det viktigaste i ett vidare perspektiv på kunskapsbildning, en form för reflektion.¹⁸ En förnuftig verksamhet kräver detta som beståndsdel.¹⁹ I en upplysningsprocess finns det bara deltagare. Dialogen är med andra ord en rörelse, att upptäcka något tillsammans. Detta kan inte fångas i någon formel. Dialogen är, som matematikern och arbetslivsforskaren Bo Göranson framhåller i sitt arbete *Det praktiska intellektet* (1990), en metod att komma bakom de formella aspekterna.²⁰ Dialogen blir i detta perspektiv ett slags begreppslaboratorium:

Vårt perspektiv är att det är mångfalden som är själva poängen i ordet dialog. Vi har fått syn på spännvidden i olika innebörder. Motstridiga aspekter ger dialogbegreppet dess vitalitet: Paradoxen ligger i att om vi tar ställning för den innebörd som bekräftar våra förutfattade meningar "vad vi känner igen oss i" är vi inne på en annan arena – monologens.

Kunskap förmedlas med andra ord i ett *Jag-Du* förhållande där bägge parter kan ge och motta erfarenheter. Sökande och överföring av kunskaper utgör bägge nödvändiga delar av förmedlingsprocessen.

Utifrån samma tänkande vill vi betrakta examinationen som en dialog mellan student, lärare och omvärld.

---

¹⁸ *Reflektionens betydelse* i det moderna samhället understryks bl.a. i arbetena Giddens, A (1991), Beck, U (1992), Gibbons, M et al (1994) och Schön, D (1983).

¹⁹ Under 1800-talet uttryckte Benjamin Höjer det hela på följande vis: "Kan jag behärska mina begrepp, ej behärskas av dem, vara i stånd att uppge mitt system, göra räkning för mina begrepp - då är jag invigd, ledamot av Philosophernas Orden, och behöver ej andras förmyndarskap, behärskar dem och världen." Citerat efter Göranson, B (1989), s. 19.

²⁰ Göranson, B (1990), s. 168.

4 Utvärderingens syfte och arbetssätt

Dåvarande Kanslersämbetet uppmärksammade år 1994 behovet av att närmare studera examinationen i grundutbildningen. Med utgångspunkt i bland annat de erfarenheter som framkom genom det förberedande arbetet vid Kanslersämbetet inleddes en utvärdering av examinationen vid universitet och högskolor den 1 september 1995. Projektet har därmed kommit att genomföras inom ramen för Högskoleverket och har benämningen Nationell utvärdering av examinationen i högskolan, vilket i denna slutrapport förkortas till *examinationsprojektet*.

Skälen som fördes fram för en utvärdering var flera. För det första tycktes examinationen i väsentlig utsträckning verka kraftigt styrande på studiearbetet inom åtskilliga utbildningar. För det andra utgör examinationen ett viktigt redskap för att upprätthålla kvaliteten i utbildningen. Det saknas emellertid ofta nationella referensramar eller jämförelsegrunder för examinationsarbetet vad avser såväl mål och genomförande som effekter. Vidare hade inte examinationen mer än undantagsvis satts i fokus i utbildningsplaneringen.

Syfte

Den nationella utvärderingen av examinationen syftar till att beskriva och förklara hur examinationen ser ut och går till på svenska högskolor och universitet i ett internationellt perspektiv, vilka effekter examinationen har på studenternas studier, vilka syften lärare har med att använda olika examinationssätt samt graden av måluppfyllelse med de olika examinationsformerna.

Först och främst skall utvärderingen ge underlag för högskolor/institutioner i deras kontinuerliga förbättrings- och förändringsarbete samt utgöra underlag för beslut. Utvärderingen skall också ge studenter ett underlag i deras diskussioner om examination och utbildningskvalitet.

Arbetsform

För att fånga olika aspekter av examinationsproblematiken har materialinsamling och analys till stor del skett via delprojekt som initierats och förlagts till ett urval av institutioner vid universitet och högskolor.

En viktig del av utvärderingen utgörs av en större studie som syftar till att belysa ett antal institutioners uppfattningar om examinationens innehåll och relevans: Agneta Hult & Anders Olofsson (1997) *En auktoritär prövning eller en prövning av auktoritet? Examination vid universitet och högskola*. För att kunna belysa examinationen allsidigt valde författarna att initiera självvärderingar vid ämnesinstitutioner som representerar medicin, teologi, samhällsvetenskap, humaniora samt en typisk institution vid en civilingenjörsutbildning, en lärarutbildning samt en konstnärlig utbildning. Vidare har man låtit studierektorer genomföra ett längre seminarium om examination med dels sina kollegor, dels en grupp studenter som hade erfarenhet av de kurser man valt ut.

Två studier har berört studenters syn på examinationen: Niklas Olsson/Sveriges förenade studentkårer (1997) *Examination vid högskolor och universitet. En undersökning om studenters upplevelser av examinationer* och Annika Lundmark & Towe Andersson (1997) *Studenters upplevelser av examinationen – om hur högskolestuderande retrospektivt ser på examinationen vid högskolan*.

Den förstnämnda studien har genomförts med hjälp av både en enkät och intervjuer. Enkäten syftade till att klargöra studenternas syn på examinationen. Intervjuerna syftade till att erhålla ett djupare analysmaterial rörande studenternas upplevelser av examinationen. Den andra studentundersökningen behandlar hur före detta högskolestuderande, som nyligen etablerat sig på arbetsmarknaden, retrospektivt ser på den examination som de har erfarenhet av. Fokus i denna undersökning har legat på de före detta studenternas upplevelse av olika examinationsformer och dessa formers relation till studenternas studiestrategier. Datainsamling har skett med enkät och intervjuer.

För att fånga lärares uppfattningar av examination har Nils Trowald (1997) i *Uppfattningar om examination – en intervjustudie av högskolelärare* gjort djupintervjuer med tio lärare från tio universitet och högskolor i Sverige. Syftet med denna studie är att lyfta fram lärares syn på examinationen som

fenomen, redovisa upplevda problem och ta fram önskemål om insatser för forskning och utvecklingsarbete.

I rapporten *Extern medverkan i examinationen. Nordiska och brittiska traditioner – Svenska försök* beskriver Karl-Axel Nilsson & Hans Näslund (1997) de nordiska och brittiska traditionerna med extern examination. Författarna diskuterar även förutsättningarna för svenska tillämpningar.

En studie gällande det självständiga arbetet har vidare genomförts av Åke Eriksson & Margareta Högberg (1997) med titeln *Examensarbetet – examination och genomförande*. Det övergripande syftet med denna undersökning har varit att utifrån ett institutions-/programperspektiv beskriva examinationsrutinerna i samband med självständiga arbeten.

Avslutningsvis har en idébok med titeln *Råd och idéer. För bättre examination inom högskolan* framtagits. Denna studie – författad av Nils Trowald – är upplagd så att den på basis av framkomna synpunkter och forskningsresultat bl.a. lyfter fram ett antal allmänna synpunkter som bör iakttagas för en bättre/effektivare examination, samt beskriver ett antal konkreta idéer till alternativ kunskapsprovning.

De rapporter som har initierats av examinationsprojektet innehåller många tankar och idéer som denna slutrapport inte kan beröra. Rapporterna utgör självständiga arbeten med egen problematik – vilket gör att de bör läsas var för sig. I detta sammanhang skall endast huvudresultaten tas fram.

Ett synsätt på företeelsen examination

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quo modo, quando. vem, vad, var, med vilka medel, varför, hur, när. Så löd den skolastiska minnesramsan om de frågor som skulle besvaras vid en fullständig behandling av ett godtyckligt ämne. Dessa frågor kan också tas till utgångspunkt för en diskussion om examinationsbegreppets innebörd. "Vad" motsvaras av själva examinationens innehåll, "vem" av examinationens agent, "varför" av målet med examinationen, "hur" av medlen samt "var" och "när" av den scen på vilken examinationen äger rum. För att kunna någorlunda beskriva en situation där examination sker, måste vi på något sätt beröra samtliga dessa begrepp: akt, agent, mål, medel och scen.

Med ovanstående som bakgrund är det lätt att förstå examinationsbegreppets komplexitet och svårigheten att ge en entydig definition av examinationsbegreppet, att ange dess exakta gränser. Av denna anledning uppvisar begreppet examination en stor provkarta på definitioner. I arbetet *Problembaserad inläring – erfarenheter från Hälsouniversitetet* (1993) definieras examination som²¹

Examinationen är utbildningssystemets eget sätt att mäta sina effekter.

En annan definition finner vi i utredningen *Examination som kvalitetskontroll i högskolan* (SOU 1991:44)²²:

...med en examination avses all sådan pedagogisk verksamhet inom en högskoleutbildning vid vilken studenternas prestationer kan *underkännas*.

Lars Olov Eriksson ger i *Om examination*(1995) följande definition²³:

...examination är att inom utbildningens ram mäta effekterna av utbildningen genom att systematiskt observera/pröva studenterna och på något sätt kvantifiera resultaten.

I sitt arbete *Uppfattningar om examination* (1997) definierar Nils Trowald examination som²⁴

En bedömning för godkännande eller underkännande av studenters kunskaper och färdigheter i samt förståelse av ett ämne eller område efter en utbildnings/inlärningsinsats.

Den sist nämnda definitionen inkluderar alla former av examination som t.ex. muntliga och skriftliga prov, hemuppsatser, självständiga arbeten, examensarbeten, olika former av bedömningar av individers synsätts- och utvecklingsförändringar. Definitionen inbegriper dessutom olika perspektiv på examinationen som t.ex. individbedömningar, gruppbedömningar, behörighetsbedömningar. Därför har examinationsprojektet valt att göra denna definition till sin egen.

---

²¹ *Problembaserad inläring* (1993), s. 161.

²² Lindberg-Sand, Å & Askling, B (1991), s. 25.

²³ Eriksson, L O (1995), s. 6.

²⁴ Trowald, N (1997), s. 17.

5 Examinationen i högskolan

Mellan åren 1870 och 1910 förändrades de svenska universiteten från att i stor utsträckning ha varit institutioner för bildning till att bli institutioner för utbildning och forskning. Den äldre ordningen bröts sönder av en växande kunskapsmängd inom olika discipliner och mer differentierade utbildningsbehov. Med detta försvann ämnen av bildningskaraktär ur examina. I direktiven till 1901 års universitetskommitté påpekades att fackutbildning skattades för lågt och allmänbildning för högt i Sverige. I *Universitetskommitténs betänkande* från år 1903 framfördes åsikten att utbildningstiden måste förkortas genom en reducering av de allmänbildande studiemomenten. Studenterna måste snarast möjligt ”komma ut i livet”.²⁵ Bekymren med genomströmningen av studenter är med andra ord inte något nytt påfund. Samtidigt blir under perioden forskning ett allt viktigare inslag i universitetens verksamhet. År 1916 sägs det uttryckligen för första gången i stadgarna att universitetens uppgift är ”vetenskaplig forskning och undervisning”.

I ett samhälleligt perspektiv utgör universitet och högskolor ett av de främsta medlen att skapa, granska, reproducera, diskutera och lagra kunskap. Dess samhälleliga uppgift ”handlar om att genom undervisning och forskning göra ny kunskap tillgänglig för samhället”.²⁶

Av de bägge huvuduppgifterna forskning och undervisning har forskningen varit föremål för en sträng kvalitetskontroll. Både forskningsråden och högskolan har valt att bedöma forskningen och forskarutbildningen utifrån inomvetenskapliga kriterier. Dessa kriterier har utvecklats och accepterats av det vetenskapliga samfundet självt. Ett rejält lyft inträffade för forskningens del under 1940-talet i och med inrättandet av forskningsråd med syftet att ”lyfta svensk forskning upp till nivå med vad som gällde inom de stora kulturella nationerna i Europa”.²⁷ Grundutbildningen har förvånansvärt nog inte rönt samma uppmärksamhet vad gäller dess kvalitet.

---

²⁵ Lindberg, B (1987), s. 232.

²⁶ Franke, S (1994), s. 65.

²⁷ Andréén, C-G (1996), s. 60.

1993 års universitets- och högskolereform avsåg att stimulera till förnyelse och flexibilitet. Ett annat syfte med reformen var att stärka både kvaliteten och effektiviteten i den akademiska verksamheten. Dessa syften manifesterar sig i högskolelagens 1 kap 4 §:

Verksamheten skall avpassas så att en hög kvalitet nås, såväl i utbildningen som i forskningen och det konstnärliga utvecklingsarbetet.

Det är en gemensam angelägenhet för högskolornas personal och studenterna vid högskolorna att de tillgängliga resurserna utnyttjas effektivt för att hålla en hög kvalitet i verksamheten.

I detta sammanhang blir kopplingen mellan examination och kvalitet av central betydelse. Detta trots att många uppenbarligen menar "att examinationen och betygssättning inte tillhör kvalitetsfrågorna".²⁸

Om 1977 års reform kan ses som en reform för industrisamhället kan 1993 års reform betraktas som ett försök att tillfredsställa "informationssamhällets krav och behov".²⁹ Många menar att vi redan är på väg in i ett kunskaps-samhälle. På samma sätt som industrialiseringen förändrade vårt specifika sätt att organisera samhället kommer den s.k. kunskapsrevolutionen att få djupgående återverkningar på samhället. Kopplingen mellan examination och kvalitet kommer att få allt större betydelse.

Tidigare forskning och utredningar

I Sverige har intresset för forskning och utredningsarbete som berör examinationen ökat under de senaste decennierna. Av arbeten på området kan nämnas: Marton m.fl. (1977) *Inläring och omvärldsuppfattning*, Eklundh & Hästad (1982) *Tentamens teknik – det viktigaste ämnet i den dolda läroplanen*, Bessman, Mägi (1983) *Examination inom högskolan. En undersökning inom AES-sektorn vid universitetet i Umeå*, Dahlgren (1986) *Inlärningsutfall*, Eklundh & Mårtensson (1985) *Examination för kvalitet – exempel från högskolan*, Lindberg-Sand & Askling (1991) *Examination som kvalitetskontroll inom högskolan*, Cassirer (1993) *Kommer det här på tentan, magistern?* samt Trowald & Dahlgren (1993) *Studenters syn på kunskapsinhämtning*.

²⁸ Ingemar Wedman. Citerat efter Eriksson, L O (1995), s. 5.

²⁹ Hagström, S (1994), s. 7.

Bland utländska arbeten på området kan nämnas: Snyder, B R (1971) *The Hidden Curriculum*, Miller & Parlett (1974) *Up to the Mark – a Study of the Examination Game*, Kvale (1993) *Examinations reexamined: Certification of students or certification of knowledge*.

Under 1960-talet börjar debatten om examinationen att växa fram. Innan dess hade examinationen framstått enbart som en mätning av undervisningens effekter.³⁰ Ett arbete som kom att påverka såväl forskning som praktik inom området var Benson Snyders *The Hidden Curriculum* från 1971. Med detta arbete växte det fram ett nytt synsätt som innebar att examinationen sågs som en oberoende variabel med effekter på de studerandes inläring.³¹

Tidigare svensk forskning om examination inom universitet och högskolor skall kortfattat behandlas nedan.³²

Psykometrisk tradition

Företrädare för den psykometriska traditionen i vårt land återfinns vi främst i gruppen kring professor Ingemar Wedman. I anslutning till produktion av högskoleprov bedriver gruppen forskning kring bl.a. studieframgång vid universitets- och högskolestudier. Forskningen fokuseras på frågan om kriterier kan förutsäga studieframgång. Den internationella forskningen på området har främst inriktat sig på att försöka förutsäga akademisk studieframgång. I "Prediction of academic success in a perspective of criterionrelated and construct validity" (1992) konstaterar Henriksson och Wedman att det enligt den samlade internationella forskningen knappast finns något samband mellan urval till högre studier, akademisk framgång och framtida framgång i yrkeslivet.

I arbetet *Ambitioner och attityder till studier och studieresultat* (1995) menar Wester att ett provs förmåga att förutsäga inte kan fångas i en enkel korrelation. Studenternas handlande styrs av så många andra saker, inte minst inverkar deras ambitioner och sätt att planera sina studier.

Huvudfrågan om möjligheterna till en god förutsägbarhet av högre studier har fortsatt aktualitet i den forskning gruppen bedriver. Mot bakgrund av de

---

³⁰ Dahlgren, L-O (1995), s. 39.

³¹ Dahlgren, L-O (1995), s. 39.

³² Genomgången bygger på rapporten A Hult & A Olofsson (1997).

förändringar som iscensatts i den svenska högskolevärlden har frågor om urval och studieframgång aktualiserats vid flera högskoleorter, inte minst på läkar- och psykologprogrammen.

Under andra halvan av 80-talet gav Wedman ut en allmän bok i prov och provanvändning, *Prov och provkonstruktion* (1988). Boken är en "praktikerbok" i den meningen att läraren på fältet har en uppslagsbok i hur man konstruerar prov, hur frågor bör ställas osv., allt inom ramen för en traditionell provtradition. I en artikel av senare datum utgår Wedman från provteorins klassiska antaganden vid en diskussion om examinationen vid våra universitet och högskolor. Wedman poängterar i en kritisk diskussion att all högre undervisning skall vila på vetenskaplig grund och ställer i anslutning till detta frågan om universitetens och högskolornas examination uppfyller detta krav.

Poängen med psykometrin är främst de "verktyg" för konstruktion av skriftliga tentamina som utarbetats inom traditionen. Med hjälp av dessa kan en lärare såväl rättvist sortera de duktiga från de mindre framgångsrika studenterna som bygga in en målanalys i sin konstruktion av aktuella prov. Kritikerna har dock länge visat på de inbyggda problem som detta förfaringsätt bär med sig. Frågorna måste konstrueras så att de speglar de uttryckta målen med en kurs. Detta förutsätter väl artikulerade och nedbrytbara mål. Varken de allmänna eller de kursspecifika målen med högre utbildning kan sägas vara av ett sådant slag. Frågor av öppen karaktär där studenternas egna reflektioner ges företräde faller utanför traditionens rekommendationer då de traditionella "verktygen" inte längre räcker till.

Förståelseinriktad forskning

Den klassiska pedagogiska mätningläran har begränsningar både som förebild vid examinationsfrågor och vid en diskussion om den högre utbildningens innehåll och mål. Det vida kunskapsbegreppet i målen för högre utbildning och nämnda tillkortakommanden med psykometrin kom att bli en startpunkt för en hel serie avhandlingar från Göteborgs universitet från mitten av 1970-talet och framåt. Marton-gruppens forskning kom först att spridas nationellt via Lars-Owe Dahlgrens, Lennart Svenssons och Roger Säljös populariseringar av sina avhandlingsarbeten³³. I deras arbeten tas studentens förståelse av det han/hon studerar som utgångspunkt. Studenternas

---

³³ Marton, F, Dahlgren, L.O, Svensson, L & Säljö, R (1977).

behållning av genomförda studier och inlärningsstrategier analyseras genom begreppsparen djup/yta respektive holistisk/atomistisk. I stället för att koncentrera sig på att konstruera så bra prov som möjligt hade pedagoger nu uppnått en förståelse av *hur* studenten studerar och *vad* han/hon har med sig i bagaget efter sina studier i termer av uppfattningar av ett givet innehåll. Gruppens arbeten har sedan kommit att etablera sig som en egen forsknings-tradition med internationellt erkännande.

När man utgår från hur och vad studenten lär av ett givet innehåll får detta konsekvenser för hur vi betraktar såväl undervisningen som examinationen. Att studenter utvecklar beteenden och strategier för att klara tentan är sedan länge känt. Olika typer av examination leder till olika studiestrategier och beteenden. Härigenom styr examinationen inläringen. Lärare brukar beklaga att studenter bara frågar efter gamla skrivningar. Om examinationsprovet är väl utformat vore detta i sin ordning.

Politiska och administrativa intressen

Hur har examinationsproblematiken behandlats i forskning som initierats av administrativa och politiska institutioner?

En första studie som vi kort vill hänvisa till är Martons arbete om prov och utvärdering inom ramen för den universitetspedagogiska utredningen.³⁴ Arbetet är naturligtvis präglad av den interna diskussion och de uttryckssätt som dominerade dåtidens pedagogiska debatt. Samtidigt innehåller utredningen förslag och rekommendationer när det gäller utvecklingen av undervisning och examination som med en annan orddräkt kan aktualiseras även idag. Marton rekommenderar ett allsidigt examinationssystem där såväl "objektiva" prov och duggor med själv rättning som essäfrågor har en given plats i det framtida universitetet. Vidare förordar Marton att de studenter som är knutna till institutionernas undervisning ges större självständighet i studierna. Studenterna lär sig då bättre ett självständigt förhållningssätt till sina studier och lärarna kan använda sin tid till produktion av läromedel samt skapa diskussionsgrupper där studenterna kan bearbeta sina studiesträvanden.

Under 80- och 90-talen har åtminstone tre intressanta arbeten givits ut av UHÄ. Det första, författat av Anna Mägi, bar namnet *Examination i*

---

³⁴ Marton, F (1967).

högskolan. En undersökning av AES-sektorn vid universitetet i Umeå (1983). Mägi relaterar examinationspraxis till olika forskningstraditioner och lyfter fram de traditioner vi diskuterar i detta avsnitt. Vidare genomför Mägi en inventering av examinationspraxis vid den samhällsvetenskapliga fakulteten i Umeå. Hennes empiri baserar sig främst på intervjuer med studierektorer vid fakultetens institutioner.

Det andra arbetet, Bessman m.fl. *Examination för kvalitet. Exempel från högskolan* (1985) daterar sig till mitten av 80-talet. Det är åter UHÅ som står för utgivningen. Författarna tar sin utgångspunkt i 80-talets debatt om kvaliteten i högskolan. I den debatten vill de lyfta fram examinationens betydelse för den högre utbildningens kvalitet.

Det tredje arbetet är en offentlig utredning *Examination som kvalitetskontroll i högskolan* (SOU 1991:44). Arbetet består av tre huvuddelar. Författarna till utredningen – Åsa Lindberg-Sand & Berit Askling – visar i en första del att examinationen beror på vilket synsätt som anläggs. Här granskar författarna särskilt psykometrisk tradition, systemsynsätt samt examinationen i ett läroplansperspektiv. Olika perspektiv på kvalitetskontroll ges även. Litteraturgranskningen avslutas med en diskussion om examination som produkt eller process. Den andra delen utgörs av ett antal fallstudier med vårdhögskolors examinationspraxis som studieobjekt. Den tredje delen behandlar temat examination som kvalitetskontroll.

Sammanfattningsvis:

Den psykometriska traditionen har under flera decennier gett lärare, pedagoger, administratörer och politiker tekniska verktyg. Bidraget är en form av rationell vetenskaplig kunskap, eller en form av teknologi med vars hjälp läraren kan avgöra huruvida givna ämneskunskaper inhämtats av de studerande. Denna information kan användas på minst två principiellt intressanta sätt: att värdera den enskilde individens prestationer – pedagogisk mätning-lära – och ta fram modeller för utvärdering av system – examination som kvalitetssäkring.

Den andra huvudfaran av forsknings- och utvecklingsarbete fokuserar på den lärande studenten och dennes behov av kunskapsutveckling. Styrkan i denna forskning ligger främst i att dess företrädare såväl nationellt som internationellt genomfört intressanta undersökningar både av hur studenter försöker lösa sina studieuppgifter och vad som blir utfallet av ambitionerna.

Några färdiga verktyg som lärare, pedagoger och andra praxisorienterade professioner kan använda är inte utarbetade på samma sätt som inom psykometrin. Däremot får forskningsresultaten konsekvenser för hur man kan diskutera och planera undervisning.

Belysning av institutions- och ämneskulturer

Den högre utbildningen skiljer sig åt på många sätt både vad gäller ämnesinnehåll och studiestruktur. Detta förhållande präglar studenternas studiesituation från dag till dag. Det finns med andra ord ett samband mellan ämnenas egenart och studiestrukturen. Den högskolepedagogiska forskningen har kunnat visa att olika akademiska traditioner har betydelse för studiestrukturens utformning.³⁵ Detta problem belyses i den ovan nämnda undersökningen *En auktoritär prövning eller en prövning av auktoritet? Examination vid universitet och högskola*. (1997).

Syftet med studien har varit³⁶

att belysa ett antal institutioners uppfattningar om examinationens innehåll och relevans i förhållande till några högskoleutbildningar och samhällets intentioner med högre utbildning.

För att kunna belysa examinationen allsidigt har författarna Agneta Hult och Anders Olofsson valt att initiera självvärderingar vid ämnesinstitutioner som representerar medicin, teologi, samhällsvetenskap, humaniora samt en typisk institution vid en civilingenjörsutbildning, en lärarutbildning samt en konstnärlig utbildning. Institutionerna har valts så att såväl universitet som högskolor finns representerade i undersökningen.

I sina analyser av hur examinationen framträder i dokument och i lärares och studenters ögon vill Hult och Olofsson lyfta fram variationer i tre olika spänningsfält.

Det första spänningsfältet som examinationen varierar inom, är att efterfråga studentens förmåga att a) återge presenterad kunskap, b) tillämpa kunskapen samt c) värdera och självständigt kunna ta ställning till kunskapen.

---

³⁵ Se Becher, T & Kogan, M (1992).

³⁶ Hult, A & Olofsson, A (1997)

En utgångspunkt för Hult och Olofsson har varit att ingen av dessa kategorier ensidigt kan eller bör dominera en institutions examinationer. Variation finns här mellan olika institutioner och måste förmodligen finnas beroende på disciplinens specifika ämnesinnehåll. Det som dock kan diskuteras inom alla institutioner i landet är det mönster den specifika institutionen uppvisar när det gäller de tre kategorierna. Vilken/vilka av analyskategorierna dominerar? Hur borde förhållandet mellan kategorierna se ut? Varför borde det se ut på ett visst sätt? Detta menar författarna är frågor som kan diskuteras som ett led i att utveckla examinationsverksamheten inom universitet och högskolor.

I det andra spänningsfältet framträder examinationen från relativt tydliga/synliga förväntningar på studenten till relativt osynliga. Där kraven är tydliga kan studenten också snabbt rätta in sig i ledet. Tidigare forskning har visat att tydliga krav leder till ämneslojalitet.³⁷ Vid de utbildningar där examinationskraven är otydliga måste studenten pröva sig fram och lita till sig själv. Otydliga kriterier på vad som är framgångsrikt beteende kan resultera i att studenten under en lång utbildning lär sig att se olika perspektiv på ämnet. Denna variation mellan synliga och osynliga utbildningskrav svarar i en mening mot den första dimensionen, dvs. variationen mellan de förmågor som speglas i examinationen. Synliga krav svarar ofta mot efterfrågan av förmåga att inhämta och återge de kunskaper som utbildningen definierar som relevant kunskap. Att utifrån personlighet och egna värderingar kunna skapa kunskap och ta ställning till det innehåll som presenteras vid en utbildning svarar ofta mot kriterierna för vad som är viktigt när kraven är osynliga och svärfångade.

Det tredje spänningsfältet innebär en variation mellan synsätten att examinationen å ena sidan fungerar som kontroll av en produkt och å andra sidan som en process, insatt i ett större sammanhang. Skillnaderna mellan synsätten ligger i att med examinationen som process försöker läraren skapa ett verktyg som får studenten att "tänka lite längre". Det kan exempelvis innebära att studenten med hjälp av en "produkt", t.ex. en teori som studenten läst in under kursen, i examinationen ombeds att tolka ett fall eller avgöra hur ett specifikt problem skall hanteras och åtgärdas. Examinationen som produkt skulle i detta fall innebära att en kontroll görs av studentens

---

³⁷ Se Olofsson, A (1993).

förmåga att redogöra för själva teorin. Även detta spänningsfält följer ofta de två övriga. Kunskap som process återfinns i regel där examinationskraven är otydliga och där personliga värderingar efterfrågas. Kunskap som produkt framträder tydligast vid synliga kriterier och där förmågan att återge kunskaper efterfrågas.

I sin studie har Hult och Olofsson analyserat olika sätt att förhålla sig till frågan om examinationen skall uppfattas som en produkt eller process. De redovisar inte några entydiga resultat men för en diskussion om hur begreppen produkt och process relateras till kontroll eller utveckling. Examinationen är i grunden en prövning, eller för att använda den än mer ursprungliga benämningen en censur. Prövning eller censur kan dock anta olika former. Ett intressant synsätt, som man ser skymta fram i studien, är tanken att examinationen kan fungera som personlig guidning. Examinationen kan då ta sig formen av både produkt och process, men fokuserar de individuella framstegen som den enskilde studenten tar och låter i det ideala fallet prövningens ämnesreproducerande karaktär träda tillbaka till förmån för det nya och ännu okända. Ett sådant synsätt äger väsentlig relevans.

Det självständiga arbetet

I de flesta utbildningsprogram inom högskolan ingår moment där studenter enskilt och/eller i grupp under en viss tid självständigt arbetar med en uppgift av fördjupnings- eller tillämpningskaraktär. Momentets omfattning är vid de filosofiska fakulteterna ofta 5 poäng på B-nivå, 10-poäng på C-nivå och ytterligare 10-poäng på D-nivå (magisternivån). Andra modeller finns. Ofta används benämningen examensarbete, t.ex. vid civilingenjörsutbildningen, eller projektarbete.

I Högskolelagen (SFS 1992:1434) anges att utbildningen vid universitet och högskolor skall vila på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt beprövad erfarenhet. Det skall även finnas ett nära samband mellan forskning och utbildning (1 kap. 2 § och 3 §). Uttrycket "självständigt lösa problem" och begreppet "självständigt arbete" förekommer i de grundläggande författningarna (SFS 1992:1434, SFS 1993:100) för Sveriges universitet och högskolor. I de allmänna målen för grundläggande högskoleutbildning, Högskolelagen (1 kap. 9 §) står, som tidigare nämnts, följande:

Den grundläggande högskoleutbildningen skall, utöver kunskaper och färdigheter, ge studenterna förmåga till självständig och kritisk bedömning, förmåga att *självständigt lösa problemsamt* förmåga att följa kunskapsutvecklingen, allt inom det område utbildningen avser. Utbildningen bör också utveckla studenternas förmåga till informationsutbyte på vetenskaplig nivå.

I examensordningen fastställs vidare vilka krav, utöver dem som beskrivs i 1 kap. 9 § i Högskolelagen, som skall uppfyllas för respektive examen samt vilka universitet och högskolor som har rätt att utfärda dessa olika examina (SFS 1993:100). Utöver de kursfordringar som beskrivs i examensordningen gäller de mål som respektive högskola ställer upp. Examina inom högskolan delas dessutom upp i generella och yrkesinriktade.

För det inom examinationsprojektet initierade delprojektet *Examensarbetet – examination och genomförande* (1997) har det övergripande syftet varit att utifrån ett institutions-/programperspektiv beskriva examinationsrutinerna i samband med det självständiga arbetet. Arbetet har senare kommit att kompletteras med en studie vars syfte är att spegla det självständiga arbetet utifrån ett studentperspektiv.

Inom ramen för det övergripande deskriptiva syftet har man i studien undersökt om skillnader i examinationsförfarandet och studenternas erfarenheter av examinationsförfarandet föreligger mellan:

1. Självständiga arbeten som utgör kursfordringar för att erhålla generella examina och självständiga arbeten som ingår i yrkesinriktade examina.
2. Självständiga arbeten som förekommer vid universitet och de som förekommer vid högskolor.
3. Självständiga arbeten som ingår i olika ämnen/utbildningsprogram.

Institutionsundersökningen visar på stora variationer mellan olika ämnen/utbildningsprogram när det gäller mål, organisation, genomförande och bedömning av det självständiga arbetet. Bland annat visar undersökningen på tre genomförandemodeller. Enligt en första modell genomförs arbetet på institutionen, bedöms enskilt och ventileras vid ett seminarium. Enligt en andra modell genomförs arbetet inom ett forskningsprojekt, bedöms enskilt och presenteras för projektgruppen eller ventileras på ett seminarium. Enligt en tredje modell är arbetet förlagt till företag/organisationer utanför högskolan, bedöms enskilt och presenteras på företaget och ibland på institutionen. Ventilering vid seminarium kan förekomma.

Det har vidare framkommit att bedömningskriterierna ofta är otydliga och att den färdiga produkten, dvs. uppsatsen/rapporten betyder mycket vid bedömningen. Studenternas uppfattningar om bedömningsmomentet varierar också mellan ämne och utbildningsprogram. Synpunkterna har dock inget entydigt samband med de olika modeller för arbetet som tillämpas. Författarna, Åke Eriksson och Margareta Högberg, antog också att skillnader skulle kunna hänföras till generella examina eller yrkesexamina och om det rörde sig om universitetsutbildningar eller utbildningar förlagda till högskolor. Några sådana skillnader har man dock inte kunnat konstatera. I studien ingår också att klargöra relationen mellan de båda funktionerna handledare och examinator och att ta ställning till frågan huruvida dessa funktioner kan förenas eller bör vara åtskilda.

Rapporten avslutas med några förslag till vad som bör diskuteras vid alla institutioner och mellan handledare. För det första anser författarna att relationen mellan process och produkt bör diskuteras ingående, för det andra att studentens möjlighet att kritiskt granska eget och andras arbeten bör stimuleras samt för det tredje vikten av att tydliga bedömningskriterier utarbetas.

Studentperspektiv på examinationen

Inom ramen för examinationsprojektet har två undersökningar genomförts av studenters syn på examinationen: *Examination vid högskolor och universitet – en undersökning om studenters upplevelser av examinationer* (1997) samt *Studenters upplevelser av examinationen. Om hur högskolestuderande retrospektivt ser på examinationen vid högskolan* (1997).

Den första studentundersökningen har genomförts av Sveriges förenade studentkårer (SFS) vid tio lärosäten runt om i Sverige. Resultaten visar framför allt att studenterna anser att dagens examinationer fungerar som kontroll av faktakunskaper. Salskrivningar som syftar till att kontrollera om studenterna verkligen läst litteraturen är fortfarande den vanligaste examinationsformen. Studenterna upplever vidare att de har mycket litet inflytande över examinationernas utformning, men de anser trots detta att den genomförda examinationen är den "rätta" för kursen ifråga. Flera anser dessutom att de lär sig något nytt vid själva examinationstillfället. Examinationen omfattar i de flesta fall kursavsnitt om 5 poäng och mindre.

I intervjuerna uppkom fem aspekter som var centrala i alla de intervjuades utsagor. För det första visade det sig att studenternas förväntningar på examinationen som den ser ut i dag inte alltid är relevanta för kursinnehållet och att examinationen oftast mäter faktakunskaper. För det andra ansåg svarspersonerna att undervisningen ofta kommer i skymundan till förmån för examinationerna. Den tredje aspekten som återkommer i intervjuerna var examinatorns roll, det vill säga den maktposition han/hon besitter. För det fjärde visade det sig att de intervjuade ansåg att examinationen hade för stor kontrollfunktion. Slutligen framförde de intervjuade vikten av att examinationerna utgör ett inläringstillfälle, vilket de ansåg att de oftast inte gör.

Syftet med den empiriska studie som beskrivs i *Studenters upplevelser av examinationen. Om hur högskolestuderande retrospektivt ser på examinationen vid högskolan* (1997) är att belysa examinationen ur ett studentperspektiv, eller mer korrekt ur före detta studentperspektiv. Fokus i undersökningen har legat på studenternas upplevelse av olika examinationsformer, samt hur dessa varit relaterade till studenternas studiestrategier. Datainsamlingen har skett genom enkät och intervjuer.

Intervjuanalysen resulterade i två skilda sätt att se på den ideala examinationen. Det visade sig att examinationen antingen kan ses ur ett kontrollperspektiv, där faktorer som rättvis och objektiv bedömning är av centralt intresse, eller ur ett utvecklingsperspektiv där det viktiga istället är att studenten lär sig något. Vidare framkom att det främst är två olika studerandestrategier som används inför en salskrivning. Den första strategin – memoreringsstrategin – går ut på att med hjälp av kompendier, mindmaps, ramsor etc. försöka att memorera detaljer, medan den andra strategin går ut på att i huvudsak försöka förstå sammanhangen. Gemensamt för i stort sett alla intervjupersoner var dock att de anpassade sig till examinationskraven. Resultatet stöds av enkätstudien – 85 % av de som besvarat enkäten anser att deras studiestrategi påverkades mer eller mindre av examinationsformen.

Enkätundersökningen visar att en klar majoritet är positivt inställd till användandet av gamla skrivningar vid tentamensläsning. Det framkom även att salskrivningen är den examinationsform som i högsta grad anses ha mätt faktakunskaper medan uppsatsen är den examinationsform som i största utsträckning anses ha mätt förståelse. Båda dessa examinationsformer anses ha varit förknippade med de högsta kraven.

Resultatet bekräftade att studenterna anpassade sin studiestrategi efter i vilken utsträckning de ansåg att examinationen efterfrågade faktakunskaper respektive förståelse. Efterfrågades huvudsakligen fakta i examinationen inriktades läsningen mot att i första hand memorera detaljer och tvärtom, efterfrågades i huvudsak förståelse inriktades läsningen också mot sammanhang och djupare förståelse, oberoende av examinationsform. Studiestrategin, dvs. inriktningen mot fakta respektive förståelse vid läsningen, visade sig även vara relaterad till minnesbehållningen på så sätt att de som läste för att i första hand memorera fakta uppgav att de kom ihåg mindre några veckor efter examinationstillfället än vad de som läste för förståelse uppgav. Det var med andra ord inte enbart examinationsformen som tycks ha påverkat studenterna i deras studiestrategi, utan examinationsformens art tycks ha varit av minst lika stor vikt. En slutsats är att det inte går att säga att en examinationsform alltid är att föredra framför någon annan. Det är i stället variationen av examinationsformer som är värd att eftersträva.

Studien framhåller vikten av att examinationsformen blir mer *producerande*. Detta kan ske genom att examinationsfrågor eller uppgifter konstrueras så att de efterfrågar och kräver något annat än reproduktion av kurslitteraturens innehåll.

Lärarperspektiv på examinationen

Studien, *Uppfattningar om examination* (1997) av Nils Trowald, utgörs av djupintervjuer med tio lärare från tio universitet och högskolor i Sverige. Syftet med studien är att lyfta fram lärares syn på examinationen som fenomen, redovisa upplevda problem och ta fram önskemål om insatser för forsknings- och utvecklingsarbete.

Studien har i sin första del – analys av synsätt på högskolans examination – använt sig av en metodik som står den fenomenologiska³⁸ ansatsen nära.

Resultatet visar att lärare ser på examinationens funktioner på sex kvalitativt skilda sätt: som inläring, kontroll, motivation, styrinstrument, feed back

---

³⁸ Det man i fenomenologiska studier beskriver, analyserar och söker finna förklaringar till är människors uppfattningar av olika fenomen i omvärlden. Bakgrunden till detta är att man i fenomenologin utgår från att företeelser i omvärlden kan ha olika innebörd för olika människor.

och självinsikt. De sex olika uppfattningarna är kvalitativt skilda åt till sin karaktär och att placera dem i någon form av hierarki torde vara svårt. Däremot kan en metaanalys ge vid handen att uppfattningarna grovt sett kan delas in i två skilda huvudperspektiv:

A Examinationen som kontroll

B Examinationen som feed back samt dess inlärnings- och medvetandeskapande funktion

Grovt sett skulle detta innebära att man kan se examinationen å ena sidan ur ett mera "byråkratiskt" perspektiv där kontrollen och lärarens/samhällets krav på *kompetensbedömning* och kunskapsgaranti står i centrum.

Å andra sidan kan man se examinationen ur ett inlärnings- och motivationsperspektiv där studentens *kompetensupbyggnad* står i centrum.

Ett stort problem – kanske det mest överskuggande problemet – är att de redovisade perspektiven tycks stå i motsatsförhållande till varandra. Man kan dock ifrågasätta om inte båda aspekterna bör finnas med i examinationen. Problemet är att kunna förena dem på ett konstruktivt sätt och att söka medvetandegöra lärare som (nästan) enbart bejakar den första uppfattningen att även förstå betydelsen av den senare.

Upplevda problem har analyserats i relation till den grundläggande undervisningsmodellen och kan följaktligen delas in i problem relaterade till undervisningens mål, till individerna (lärare och studenter), till metoderna, till själva examinationsförfarandet samt till olika ramfaktorer som ekonomi och lagar.

Förenklat förefaller problemen utgöras av svårigheter att examinera mot de fastställda kursmålen (inklusive högskolans övergripande mål), eftersom sådana frågor tar betydligt längre tid att rätta och medför större svårigheter till objektiv bedömning än mer atomistiska frågor. Detta för i sin tur med sig att examinationen ofta styr studenterna mot ett lärande som delvis står i motsatsförhållande till de fastställda utbildningsmålen.

Genom undersökningen klagas också att lärare och studenter ofta har fastnat i en tradition, med en viss typ av examination, varför det är förknippat med uppenbara svårigheter att göra förändringar.

Extern examination – jämförelser med andra länder

Den externa examinationens varierande funktion och utformning i Danmark, Norge och Storbritannien kan förklaras i ljuset av respektive länders utbildningstradition och historia. Karl-Axel Nilsson och Hans Näslund framhåller i sin rapport *Extern medverkan i examinationen. Nordiska och brittiska traditioner – Svenska försök* att fokuseringen på examen är gemensam för den högre utbildningen i dessa länder. Denna "examensgivande" tradition kan ställas mot en svensk mer "undervisningsgivande" inriktning. En jämförelse leder till slutsatsen att det inte finns förutsättningar att genom lokal försöksverksamhet införa extern examination av traditionellt nordisk eller brittisk modell i Sverige. Våra utbildningstraditioner ligger inte i linje med den stora omfördelning av kostnader detta skulle innebära. Den svenska högskoleförordningen har hittills inte medgett att den externa bedömarens deltar i examinationsbesluten såsom i de utländska förebilderna.

Rapporten redogör också för planeringen av en pågående svensk försöksverksamhet med deltagande av 20 utbildningar inom de olika fakultetsområdena. På grundval av de nordiska och brittiska erfarenheterna har en rad arbetshypoteser formulerats, vars tillämplighet prövas i försöksverksamheten.

Planeringsdata från de olika utbildningarna redovisas. De visar att extern medverkan i examinationen kan få en betydelsefull funktion inom den svenska högskolans ram om den används som ett led i en samlad strategi för utvärdering och kvalitetssäkring. Den externa examinatorn behövs t.ex. för kvalitetsgranskning av utbildningens "slutprodukter", examensarbetena och de självständiga arbetena. Mera utbyggd eller som ett alternativ i utbildningar utan sådana arbeten kan extern examination utnyttjas i ett "rullande" system. Resultaten i de olika kurserna eller terminerna inom en utbildning granskas då successivt över en fyra- femårsperiod.

Redovisade data visar också att denna funktion för kvalitetssäkring förutsätter en kontinuitet i den externa medverkan i examinationen, som inte kan uppnås genom en ettårig försöksverksamhet. I rapporten framhåller Nilsson & Näslund:

Den externa examinatorns roll kan ses som en faktor i ett system av insatser för att säkra kvaliteten i en utbildning. Extern examination kan få en roll i svenskt universitetsliv om akademiska intressen finner den användbar för detta syfte.

Vi har uppfattningen att en ökad, och även formell roll, för externa examinatore i utbildningen kan främja högskolans kvalitetsutveckling och bidra till att skapa en internt och externt mera öppen högskola, även vad gäller examinationen.

Råd och idéer

I skriften *Råd och idéer för bättre examination inom högskolan* (1997) ger Nils Trowald på grundval av resultat från de olika undersökningarna, liksom av övrig forskning, konkreta förslag till alternativa och kompletterande sätt att examinera på. Bl.a. framhålls vikten av examination av större kursavsnitt, av ämnesintegration och av ökad själv- och studentverksamhet i examinationen. Detta bör leda till en examination på högre förståelsenivåer och examinationen blir ett led i inlärningsprocessen. Examinationen bör ytterst syfta till att hjälpa den studerande till fördjupad förståelse och ökad minnesbehållning.

I en avslutande reflektion konstaterar författaren att de förslag till alternativa och kompletterande examinationsformer som konkretiseras i rapporten, tillsammans med övrigt material från examinationsprojektet, med fördel kan ligga till grund för studiedagar vid enskilda institutioner.

6 Examinationens problematik

Måhända leder ordet "problematik" i rubriken tanken fel. I redovisningen av upplevda problem döljer sig ofta inom examinationsprojektets ram *en vilja och en önskan om en förändring till något bättre*. Låt oss helt kortfattat koppla detta resonemang till metaforen att världen utgör en scen. I detta perspektiv utgör scenen handlingars bakgrund och omgivning, och är alltså av stor betydelse för hur rollerna spelas.

På ett allmänt plan utgör förändringsaspekten ett centralt moment vad gäller examinationen. Inom dess område har vi låtit handlingstyperna "att underlåta att åstadkomma en scenförändring" och "att lämna scenen som den är" dominera. Vi har konstaterat att det finns en rörelseriktning, då examinationsproblematiken berörs, från handlingstyper av underlåtelsekaraktär till mera aktiva sådana som kan sammanfattas i orden "att åstadkomma en scenförändring" som ger studenter och lärare bättre förutsättningar. Detta gäller högskolan som helhet.

Problem med examinationen

I den av SFS genomförda enkätstudien *Examination vid högskolor och universitet* (1997) framhålls bl.a. att det ur studentens perspektiv är viktigt att examinationen håller en hög kvalitet, är av varierad karaktär, utmanar studentens kreativitet och gynnar inläringen. Studenterna vill inte att examinationen skall vara en del av det "industrialiserade" högskolesystemet.

Resonemanget bygger på Kvaless analys och resonemang i *Evalueringsfunktionen i högre utbildning* (1973). I denna studie tar Kvale upp nackdelarna med industrialiseringens intåg i högskolesystemet genom att peka på risken att högskolans examinationssystem alltmer kommer att kännetecknas av fragmentisering, tidspress samt centralstyrning.

I SFS-studien framhålls risken att en passiviserande examination kan eskalera en ond cirkel med allt passivare studenter. Omvänt kan en examination som syftar till kritiskt tänkande och personlig utveckling sporra

studenterna till att utvecklas till aktiva, engagerade och kritiska individer i ordets bästa bemärkelse.

Värt att poängtera i detta sammanhang är studiestödets utformning som har sin grund i antalet avklarade poäng. Detta kan leda till att examinationen blir ett självändamål och inte en naturlig del av utbildningen. Detta kan i sin tur innebära att även studiestödssystemet riskerar att främja fragmentariska examinationer. Samma resonemang kan föras om den effekt som redovisning av helårsprestationer har för högskolans planering av undervisning och examination.

I rapporten *Uppfattningar om examination* (1997) framkommer bland de intervjuade lärarna en rad problem förknippade med examinationen. Problemen har relaterats till den s.k. "grundläggande undervisningsmodellen" och dess komponenter mål, individ, metod, utvärdering och ramfaktorer. Problem relaterade till målfrågor utgörs huvudsakligen av svårigheter att konstruera frågor på högre förståelsenivåer – och inte minst att rätta dem – samt av att på ett eller annat sätt examinera mot högskolans övergripande mål. Det förekommer med andra ord en klar diskrepans mellan utbildningens och undervisningens mål och den faktiska examinationens innehåll.

Frågan kan illustreras med följande två citat från lärare:

Det är i stort sett omöjligt att nå de officiella målen för det tar för lång tid. Det blir då en överlevnadsfråga för studenterna att hitta de inofficiella målen bara för att hinna med. Det är ju de målen som gör att man klarar tentan och det har ofta inte mycket med förståelse att göra. Mängden gör att studenten aldrig hinner lära för att förstå utan lär bara för att klara tentan. Man hinner inte plocka lika många poäng om man skulle nå de officiella målen.

Tentorna tar också upp fel saker och så tror studenterna – om de klarar tentan – att de kan det som studieplanen föreskriver, men det kan de inte alls. De kan bara lösa tentatalen och det är inte detsamma som att lösa verkliga problem som finns i t.ex. ett projekt. Det är i tentorna bara ett slags inlärande som premieras och det har jag svårt för att acceptera. Att t.ex. lära sig så att man förstår premieras inte – det tar för lång tid så det blir ytliga och lättkontrollerade kunskaper som kontrolleras. Men det verkar totalt omöjligt att göra något åt detta – det är så helt inarbetat. När jag vill att de skall förstå vill de hellre ha snabba lösningar utan att förstå – det är ju det som premieras.

Beskrivna problem som kan relateras till individer handlar mycket om lästa uppfattningar och värderingar som ej går att ändra på, studentens tentamensångest och lärares upplevda problem att klara av att göra bra prov.

Ett par citat med synpunkter får belysa examinationen som en ångestskapande situation:

Ett annat problem är att det väcker mycket ångest hos studenterna när vi har examinationer över längre avsnitt. Trots att vi lärare vill att det skall bli tvärt om blir studenterna ofta upptrissade inför examinationen.

Examinationen står för mig för ångest. Jag ser det på mina studenter och jag kommer själv ihåg hur det var när jag själv studerade en gång.

Problem relaterade till metod handlar om provens förmåga att få studenterna att studera på ett visst sätt och om lärares undervisning relativt proven. Några belysande citat:

Vi har mycket korvstoppling och vi har försökt effektivisera korvstopplingen för att så många som möjligt skall komma över ribban... Detta blir på bekostnad av deras självständighet. Det är ingen idé att de får lära sig söka själva – det hinner vi inte med. De får detaljerad information om hur och var de ska hitta. Detta har ju inget med ett universitet att göra, men vi måste göra så här. De är helt osjälvständiga – de kan inte gå till ett bibliotek och hitta.

Jag försöker att allt mer fokusera på samband och förståelse än på den kommande tentan och jag försöker i övningar få dem att arbeta själva och förstå. Men det är inte populärt för då frågar de direkt om detta kommer på tentan. Så studenterna är – eller har av utbildningen blivit – mycket konservativa. Det blir konflikt om jag skulle följa den officiella studieplanen för det är den inofficiella de frågar efter, det är den som gör att man klarar tentan.

När det gäller problem relaterade till själva examinationen handlar det bl.a. om olika examinationstekniker, sätt att fråga, graderade betyg och medverkan av externa examinatorer:

T.ex. om man frågar studenten om en patient som har vissa symptom: Hur ser du på den här patienten? Då får studenten tänka i större banor än om man frågar: Vad kan detta symptom bero på? Många gånger ställer man frågor så

att man hindrar studenten att själv tänka ut vad som var viktigt – som lärare har man redan sovrat och man får inte fram den kunskap som studenten eventuellt har för att välja ut det som är viktigt.

Vore bra om man gick mer och mer mot projektrapporter och specialarbeten och då även bedömer själva processen.

När det gäller ramfaktorerna handlar det mycket om de yttre förutsättningarna för examinationen som t.ex. tidsåtgång, tidpunkt för proven och kostnader. Även tentamensperioderna kan ses som en ramfaktor. Några citat:

Man måste ta hänsyn till att examinationen måste få ta mer tid i lärarnas tjänstgöring för det är en del av undervisningen. Nu är examinationen en icke redovisad del av de fördelade undervisningstimmarerna.

Ett annat problem är tentaperioderna, och detta är ett jätteproblem. Man bläläser sista dagarna i tentaperioderna, tenterar och går sedan på "memory cleaning club".

Sistnämnda problem har särskilt påtalats vid tekniska högskolor.

Det är uppenbart att de upplevda svårigheterna är av mycket olika art och att de följaktligen måste lösas med olika insatser. Lärarnas skilda synsätt är sannolikt starkt kopplat till olika kunskapssyner. Den nu genomgångna problematiken kan sammanfattas på följande sätt: Ett stort problem är att göra prov i överensstämmelse med såväl kursernas mål som högskolans övergripande mål. Genom detta problem styrs även studenterna i sin läsning mot att inhämta kunskaper som delvis står i motsatsförhållande till de mål som man vill uppnå. Detta förefaller man vara medveten om bland lärarna men dessa förmår ändå inte göra något åt detta av i huvudsak två skäl:

- a) Det ena är tidsåtgången eftersom det skulle ta mycket tid från annan verksamhet (undervisning, forskning, administration, fritid...) att göra frågor som står bättre i överensstämmelse med målen.
- b) Det andra skälet är inarbetade föreställningar om och traditioner runt examinationen. Att t.ex. ändra på tentamensperioder eller studenters invanda mönster att jaga gamla skrivningsfrågor förefaller mycket svårt.

Förändrade roller: Lärare, student

Hur den framtida högskolan kommer att gestalta sig kan i viss mån grundas på kvalificerade bedömningar av utvecklingstendenser. I detta sammanhang kan det finnas skäl att erinra om den replik som fälldes i det danska Folketinget: ”Det er vanskeligt at spaa, især naar det gælder Fremtiden.”

I *Lärare för högskola i utveckling* (SOU 1996:166) söker man med hjälp av intervjuer med ett antal lärare fånga några tendenser vad gäller förändrade roller.

En första iakttagelse som intervjupersonerna gör gäller högskolans konkurrenssituation. Den svenska högskolans monopolsituation vad gäller högre utbildning utmanas både av utländska högskolor – den ökande internationaliseringen av utbildningen – och av företag som själva bygger upp utbildningsverksamheter på högskolenivå för såväl grundutbildning som fortbildning och vidareutbildning.³⁹ Denna utveckling kommenteras på följande sätt⁴⁰:

Det säger sig självt att i en svårare konkurrenssituation kommer kraven på en fortsatt professionalisering av läraryrket att innebära framför allt ökade krav på arbets kvalitet hos den enskilde läraren, t.ex. i form av pedagogisk skicklighet men också ... i form av engagemang, överblick över det egna ämnet och förmåga att relatera kunskaperna inom detta till andra ämnen och till samhällsrelevanta problemställningar.

I högskolelagens 3 § understryks att universitetens och högskolornas verksamhet skall bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning.⁴¹ Intervjupersonerna i utredningen ser här ett ökat samspel mellan dessa bägge storheter på flera plan. Det kanske mest påtagliga är införandet av ett forskningsliknande arbetssätt inom den grundläggande utbildningen. Vi får krav på större självständiga arbeten som ersätter den traditionella examinationen avseende memorerade faktakunskaper.⁴²

---

³⁹ *Lärare för högskola i utveckling* (SOU 1996:166), s. 52.

⁴⁰ Ibid, s. 52.

⁴¹ I de europeiska universitetens *Magna Charta* som antogs i Bologna 1988 anges som bekant följande. ”Undervisningen och forskningen vid universiteten får inte skiljas om utbildningen skall kunna motsvara förändrade behov, samhällets krav och vetenskapliga framsteg.”

⁴² Ibid, s. 53.

Det nya sättet att arbeta inom grundutbildningens ram förutsätter en ny syn på studenten. Det är vidare viktigt att denna grundsyn manifesteras i högskolans kvalitetsutvecklingsarbete. Det beror på att denna syn på kunskap och kompetens ger större tyngd åt förståelse som mål och studentens egen aktivitet som medel.

Samhällets snabba utveckling och en ständigt växande kunskapsmassa inom samtliga verksamhetsområden aktualiserar betydelsen av att studenter utvecklar beredskap att fortsätta att lära sig även efter en utbildning. Det innebär att även universitet och högskolor har ett ansvar i att förbereda studenter för ett livslångt lärande. Ett sådant synsätt förskjuter tyngden från lärarens undervisning till studentens lärande, vilket också aktualiserar studentens deltagande i examinationsbedömningar. "Self- och peer assessment" har under de senaste åren blivit en av de viktigaste trenderna utomlands.⁴³ Att utveckla förmåga att bedöma och värdera sitt eget lärande samt att adekvat åtgärda brister betraktas som en av de viktigaste grunderna i ett självständigt, kontinuerligt lärande. Det stämmer väl överens med det resonemang som förs i avsnitt 3 – Examination som dialog. I Sverige är det framför allt inom utbildningsprogram som använder ett problembaserat arbetssätt (PBL) som detta har uppmärksammats och praktiserats.

Framväxten av en mer aktiv student för med sig att lärarens betydelse som informationskälla minskar. Bland utredningens intervjupersoner råder det stor enighet om att undervisning av det slag, som hittills har förekommit, och som har inneburit en av läraren planerad genomgång av kurslitteraturen, i stort sett kommer att upphöra

På motsvarande sätt ser man en utveckling av examinationsformerna från de nuvarande, ofta minneskunskapspremierande, till former som siktar på att säkerställa en djupare förståelse av studerade företeelser, problem och ämnen.

Övergången från en katedral undervisning till handledning leder till att kontakterna mellan lärare och student blir mer av samma slag som de som förekommer i forskarutbildningen – de blir även mer personliga och sociala till sin natur och därmed också mer ömsesidiga. Förändringen av lärarrollen

---

⁴³ Hult, H (1997), examinationsrapport under tryckning, CUP (Centrum för universitetspedagogik), Linköpings universitet.

kan därför beskrivas som en övergång från en expert- eller artistroll, med den aktive läraren och den passive studenten, till en kvalificerad handledarroll, där studenten och läraren genom en gemensam aktivitet åstadkommer lärande.

Utvecklingen mot en mer aktiv student stöds även av den nya informationsteknologin. Men än mera:⁴⁴

Nästan alla är ense om att informationsteknologin kan komma att erbjuda en bredd i fråga om mängden sinnen som samtidigt kan mobiliseras för inlärningsstöd, som saknar motstycke i traditionell undervisning, och att detta kan användas för ökning av både kvalitet och effektivitet i lärandet.

Ovanstående kan ses som en utveckling där, som vi framhållit i avsnitt 4, perspektivet är ett förhållningssätt där examinationen betraktas i relation till dialogbegreppet. Dialogen skall därvid ses både externt, dialog med omvärlden, och internt, dialog lärare-student och studenter emellan.

---

⁴⁴ Ibid, s. 56.

7 Examination som instrument för utveckling och förbättring

Från och med höstterminen 1993 infördes en ny form för ekonomistyrning av grundutbildningen vid universitet och högskolor. Det nya sättet att ekonomiskt styra landets grundläggande högskoleutbildning ledde till att frågor med såväl intern som extern bakgrund kom att resas om examinationens roll vid bedömning av utbildningskvalitet.

I Högskoleutredningens huvudbetänkande (SOU 1992:1) framhålls: ”Kvalitet i högre utbildning är ett svårfångat begrepp som kan ges olika innebörd beroende på betraktarens utsiktspunkt”. I Högskoleverkets pågående granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid enskilda universitet och högskolor betonas kvalitet som ett *dynamiskt* begrepp, dvs. en storhet som är beroende av dess omgivning och grundläggande värderingar. Rapporten *Kvalitet och förändring* (1997) understryker kvalitetsbegreppets mångtydighet men betonar samtidigt att ”just för att kvalitet inte kan bestämmas och värderas exakt måste vi hela tiden föra diskussioner om dess innebörd”.⁴⁵

Examinationen vid universitet och högskolor har sedan länge varit en självständig angelägenhet för de ansvariga disciplinerna, ja ofta för enskilda lärare, vilket kan jämföras med att det i andra länder inte är ovanligt med externa examinatore. Parallellt med att examinationsfrågorna tilldelats en relativt stark självständighet och motsvarande ansvar har en analys av examinationen lyst med sin frånvaro inom universitet och högskolor. Andra sidor av högskoleutbildningen har stått i fokus.

I rapporten *Examination för kvalitet* (1985) betonas:

I tider då kvalitetsbegreppet förs fram i kunskapsdebatten, samtidigt som besparingar tvingar till inskränkningar av olika slag, blir det särskilt känsligt hur examinationsformen utvecklas. Examinationen måste betraktas med samma allvar som undervisningen.

⁴⁵ *Kvalitet och förändring* (1997), s. 46.

Resultaten från flera av de studier som har initierats av examinationsprojektet visar att studenter på ett påtagligt sätt anpassar sig efter examinationen t.ex. med avseende på tidsinsats och studiestrategi. Undersökningarnas resultat stämmer således väl med vad man framhållit i tidigare högskoleforskning, nämligen examinationens styrande funktion.

När regler ersatts av ekonomistyrning och friare mål för utbildningar i högskolan, blir åtgärder för att upprätthålla kvalitet, inte minst genom examination, ännu viktigare än tidigare.

I den "kunskapens legitimitetskris" som Kvale (1993) refererar till – en kris som bl.a. innebär att det inte råder konsensus om vad som konstituerar valid kunskap – lyfter han fram den andra sidan av examinationen, dvs. inte bara som test av studentens kunskap, utan av hur "the examination itself contributes to establish the valid knowledge of a discipline".⁴⁶

Kvale hävdar att de i allmänhet vaga målen för inläring och brist på explicita kriterier för deras utvärdering lämnar breda marginaler för examinatorers tolkning. Större uppmärksamhet borde därför riktas mot "the processes by which the institution of examinations contributes to the development and maintenance of a discipline's knowledge".⁴⁷ Det handlar naturligtvis inte om en återgång till forna tiders censorer av giltig kunskap, men om att ständigt föra en vital diskussion och dialoger kring kunskaps- och kvalitetsproblematiken, inte minst i samband med examinationen.

Här aktualiseras ånyo doktorsdisputationen som förebild för examinationen, både genom sin dialogform och sin offentlighet, där även externa granskare har rätt att delta. Kvale refererar också till norska examinationskommittén som har att betygssätta slutexamen på grundnivå, och i vilken ingår en eller två fakultetsledamöter och en extern examinator ("censor") från ett annat universitet.⁴⁸

Kvale tar, som nämnts ovan, upp tre tendenser att hantera denna kris:
tillbaka till traditionen – en dogmatisk kunskapssyn;
teknologiska reformer – en objektifierad kunskapssyn;

---

⁴⁶ Kvale, S (1993), s. 219-220.

⁴⁷ Ibid., s. 220.

⁴⁸ Se också Nilsson, K-A & Näslund, H (1997).

humanistiskt utbildningsideal med en subjektivistisk och relativistisk kunskapsuppfattning.

Två av Kvalets nämnda teser kan jämföras med de resultat som Hult och Olofsson erhållit i sin studie, som refererats ovan. De analyskategorier de använt beskriver examinationspraktiker som främst prövar individen med avseende på:

- A – förmåga att återge det innehåll som förevarit i undervisningen
- B – förmåga att förstå sammanhang, att lösa problem och dra egna slutsatser
- C – förmåga att utifrån personlighet och värderingar skapa ”egen” kunskap och själv ta ställning till presenterat innehåll.

Å ena sidan har vi de studenter och lärare som beskriver examinationspraktiken i termer av kategori A. Denna kan jämföras med den tendens till teknologisk reform med objektiviserad kunskapssyn som Kvale beskriver. I denna praktik försöker man dessutom att inbegripa förmågor som ingår i kategori B. Hult och Olofsson finner det dock svårt att tro att det inom ramen för ett psykometriskt paradig skall gå att objektivisera t.ex. förmåga att dra egna slutsatser.

Å andra sidan anser både lärare och studenter vid flertalet av de studerade institutionerna att examinationen också prövar förmågor av kategori B och C och dessutom finns en strävan hos både lärare och studenter att öka inslaget av sådana förmågor i examinationerna. En tolkning av detta är att det pågår en kamp om de epistemologiska frågorna inom ämnena, som banat väg för en mer humanistiskt inriktad lösning av undervisnings- och examinationspraktiken.

Frågan är hur vi skall värdera de traditioner som lyfts fram och de resultat som redovisats. Är ett förordande av den humanistiska tendensen under senare delen av 1970-talet och fram till våra dagar den motkraft vi kan lita till för att komma ifrån den starka dominansen av prov av kategori A-förmågor och för att bereda mer utrymme för förmågor av kategori B och C, vilket såväl lärare som studenter efterfrågar? Bör denna tendens bli en dominerande praxis?

Av de två dominerande forskningstraditionerna inom examinationsområdet, som berörts tidigare (se avsnitt 5.1) kan vi utläsa för- och nackdelar med olika typer av examination.

Psykometrins styrka ligger bl.a. i att tillhandahålla verktyg åt lärarna för hur prov kan konstrueras dels med avseende på att spegla målen med en kurs och dels på att de skall vara rättvisa och sortera goda prestationer från mindre goda. Dessa verktygs begränsning är främst att de fungerar väl endast när det gäller förmågor av kategori A.

Den förståelseinriktade forskningstraditionen, i vilken man ägnar sig åt att analysera hur studenter (och andra) närmar sig sina studieuppgifter och vad inlärningsresultatet därav blir, betonar att examinationen borde inriktas på att bidra till att utveckla studentens förmåga att både förstå sammanhang och helheter och att kunna lösa problem samt att dra egna slutsatser. En examination som även prövar förmågor av kategori C – att utifrån personlighet och värderingar skapa "egen" kunskap och själv ta ställning till presenterat innehåll – förordas utifrån den förståelseinriktade forsknings-traditionen. En "svaghet" i detta sammanhang kan vara att studerande som förväntar sig eller behöver tydliga anvisningar om vad som krävs vid examinationen inte alltid kan erhålla det.

Vår slutsats är att det nu inte är fråga om att övergå från en dominant examinationspraktik till en annan, utan att använda sig av de olika, varandra kompletterande metoderna och tillvägagångssätten för att nå en högskoleutbildnings olika syften. De förändringar av både kunskapen själv och samhällets krav på de högskoleutbildade som vi kortfattat berört, medför dock att examinationspraktiken vid universitet och högskolor måste förändras och anpassas till nya villkor. Den skall på samma gång fylla kraven på en förtroendeingivande och rättvis kontroll av grundutbildningens kvalitet och genom innehåll och former medverka till meningsfullt lärande och utveckling av förmågor av olika slag.

Vi tror att universiteten och högskolorna har mycket att vinna på att lyfta fram den klassiska disputationen som modell för den framtida examinationen också inom grundutbildningen. Den existerar redan som praktik sedan många århundraden i den högre undervisningen. Den är en praktik som låter studenten själv formulera sina problemställningar under handledning av en i ämnet kunnig lärare. Det är en praktik som även låter studenten

offentligt pröva om den kunskap han/hon har vunnit tål en social och ämneskritisk granskning. Kort sagt handlar det om en praktik som är väl känd i högskolans både inre och offentliga arbete, en praktik som tränas och utövas under litteraturinläsningskurser och som avslutning av examensarbeten som C-, D-, licuppsatser samt doktorsavhandlingar, en praktik som stöder, underbygger och ger förutsättningar för en kreativ prövning av studenternas kunskapsstävanden. En sådan utveckling kan främjas av ökad medverkan av externa examinatorer.

Modellen är i linje med vårt perspektiv på *examination som dialog*.

8 Slutsatser och förslag

Det är examinationen som styr allt och det är den som bestämmer hur den inofficiella studieplanen ser ut ... Den är så viktig att det är meningslöst att göra något i form av nya pedagogiska grepp om man inte samtidigt gör något åt examinationen. Examinationen står för hela pedagogiken, det är den som avgör vad och hur folk lär sig. Skulle jag vilja få studenterna att lära mer på djupet – och det vill jag – så måste jag gå via examinationen, det är det enda sättet som fungerar.

Uttalande av en universitetslärare.

Examinationens betydelse för inlärningsprocessen i vid mening och som kvalitetskontroll har uppmärksammats alltmer i högskolans utbildning. Det är känt att examinationen har en styrande inverkan eftersom den kan sägas utgöra en del av en dold studieplan vid en utbildning eller en kurs. Därför är examinationen vid universitet och högskolor inte oproblematis. Detta gäller såväl dess form som dess innehåll.

Vi menar att universitetens och högskolornas utbildningskvalitet kan höjas och samhällets behov av kunskapsgaranti ytterligare tillgodoses om examinationens form och innehåll utvecklas och villkor och ramar för examinationen förändras. Vi kan förmodligen inte ändra på examinationens styrande funktion. Då återstår att försöka komma åt de faktorer som styr examinationernas innehåll och former.

I rapporten har visats att högskolan befinner sig i en omvärld i snabb förändring. Den svenska arbetsmarknaden och högskolans omvärld generellt påverkas kraftigt av såväl nya internationella villkor som förändrade nationella förutsättningar. Detta ställer i sin tur nya krav på de institutionella förhållandena i arbetslivet liksom på de människor som verkar där. Härigenom ställs också krav på högskolan där en angelägen utveckling av undervisning och pedagogik krävs och även pågår. Förändringarna handlar om en förändrad lärarroll där ett ökat samspel med självständigt arbetande studenter betonas, en förskjutning av fokus från undervisande till lärande.

Vi har i rapporten som vårt perspektiv redovisat ett förhållningssätt där examinationen betraktas i relation till dialogbegreppet. Detta perspektiv genomsyrar rapporten. Med perspektivet, att examinationen skall ses som dialog, menas dialog inte enbart mellan lärare och student, utan också studenter emellan och lärare emellan, mellan högskolan och omvärlden samt mellan olika beslutande organ i högskolan. En viktig slutsats är behovet av att göra examinationen till ett naturligt inslag i en mer öppen högskola. Begreppet disputation kan ge ledning i den dialog som innebär ett öppet examinationsförfarande och som skall kunna ge mera självständiga studenter i en högskola i snabb förändring.

Den nya utvecklingen av arbetslivet gör det än viktigare att kunna arbeta *självständigt*. Kopplingen mellan arbetslivet och målen för högskolan som de uttrycks i högskolelagens § 9 framstår därför som ytterst central:

Den grundläggande högskoleutbildningen skall, utöver kunskaper och färdigheter, ge studenterna förmåga till självständig och kritisk bedömning, förmåga att självständigt lösa problem samt förmåga att följa kunskapsutvecklingen, allt inom det område som utbildningen avser. Utbildningen bör också utveckla studenternas förmåga till informationsutbyte på vetenskaplig nivå.

Det framstår därför som viktigt⁴⁹

att undervisa och examinera på ett sätt som gör det möjligt att testa de studerandes förståelse av begrepp, principer och sammanhang, samt deras förmåga att tillämpa sitt kunnande i analyser och problemlösning.

God examination och självständighet utgör en *kvalitetsfråga* för det svenska högskolesystemet och bör därför uppmärksammas som en sådan av alla berörda aktörer. Våra grundläggande slutsatser leder till ett krav på högskolan att uppmärksamma examinationens roll på ett tydligare sätt än som har skett hittills, i utvecklingsarbete, i planering, i kvalitetsarbete och i det dagliga arbetet.

Centrala påverkansfaktorer när det gäller examinationer är involverade parter attityder till kunskap och lärande. Intimt knutet till dessa attityder

---

⁴⁹ Bessman m.fl (1985), s. 16.

finns också etablerade strukturer och maktförhållanden (exempelvis vem som bestämmer vad som är giltig kunskap, upplevelse av hot genom studenters självständighet, erkännande av studenters självbedömning, meriter när det gäller forskning och undervisning). De allmänna strategier vi vill föreslå är: Examinationen (innehåll, genomförande, bedömning) måste synliggöras och granskas i förhållande till den ideologiska bas som uttrycks i högskolans mål och de ramfaktorer som styr examinationernas faktiska genomförande. En förutsättning för detta är att en kommunikation finns mellan samtliga nivåer i utbildningssystemet.

Nedan ges på några punkter mer preciserade förslag riktade till olika nivåer i högskolan.

Insatser på den lokala nivån är det allra viktigaste medlet att uppnå bättre examination.

- Vi föreslår att de ansvariga vid enskilda universitetet och högskolor analyserar och utvärderar den egna examinationen och vidtar de åtgärder som behövs för utveckling och förbättring. Examinationsprojektets slutrapport och rapporterna från delprojekten kan ge ledning. Alla organ och aktörer på den lokala nivån förutsätts medverka, dvs. styrelse, fakultetsnämnder, institutionsstyrelser, nämnder knutna till ämnen, studentkärer m.fl. Studenternas rättmätiga krav på rättssäkerhet och delaktighet tillgodoses. Lärarnas tjänstgöring anpassas så att den ytterligare tid som krävs för en förstärkt examination kan tillgodoses.

Högskoleverket genomför återkommande prövningar och utvärderingar av utbildningen inom högskolan. Emellertid kan konstateras att examinationens roll endast i enstaka fall uppmärksammas. Särskilt påtagligt är detta i det pågående arbetet med bedömningar av enskilda universitets och högskolors kvalitetsarbete. Examinationen som kvalitetsfaktor behandlas inte annat än sporadiskt.

Genom Grundutbildningsrådet påverkar Högskoleverket inriktningen av kvalificerat utvecklingsarbete för en förbättrad högskoleutbildning. En ökad andel projekt som behandlar examinationen bör ge kunskap som främjar kvaliteten i utbildningen.

- Vi föreslår som en direkt konsekvens av resultaten av examinationsprojektet
  - a) att examinationen görs till en central aspekt i granskningarna av universitetens och högskolornas kvalitetsarbete och
  - b) att Grundutbildningsrådet prioriterar examination som ett utvecklingsområde.

Enligt högskoleförordningen kap 7 § 10 vilar det formella ansvaret för betygssättningen på en av högskolan särskilt utsedd lärare (examinator).

Om inte annat är föreskrivet i kursplanen skall betyg sättas på en genomgången kurs. Betyget skall bestämmas av en av högskolan särskilt utsedd lärare (examinator).

Högskoleutredningen gav i sitt betänkande år 1992 två förslag till förändringar av examinationsordningen.⁵⁰ För det första borde examinationen framgent i likhet med förhållandena i flera nordiska och andra länder omfatta betydligt större avsnitt än idag. Utredningen slog för det andra fast att ett svenskt system för kvalitetssäkring "förutsätter att varje student åtminstone någon gång under studietiden utsätts för den kvalitetskontroll som de externa examinatorernas medverkan innebär".⁵¹

De externa examinatorernas två huvuduppgifter skulle då vara att säkra dels att studenterna får lika och rättvis behandling dels att kunskapsstandarden upprätthålls på liknande sätt vid flertalet universitet och högskolor. Den externa examinatorn skulle som framgått av denna rapport kunna utgöra ett viktigt inslag i det offentliga samtalet – *den offentliga dialogen* – som på sätt och vis utgör det akademiska systemets *differentia specifica*. Kvalitetsfrågorna och examinationen kan härigenom tydligare bli en gemensam angelägenhet, ett gemensamt ansvar.

Extern beslutande examinator kan f.n. inte förekomma i den svenska högskolan. De kan bara medverka som referenspersoner, "konsulter" etc. Det är nu dags att ge möjlighet att ha beslutande externa examinatorer även i Sverige.

⁵⁰ *Frihet, Ansvar, Kompetens*. Grundutbildningens villkor i högskolan. SOU 1992:1.

⁵¹ *Ibid*, s. 151.

Även i andra sammanhang, t.ex. vid examination av självständiga arbeten, examensarbeten m.m. är det ofta lämpligt att ha en bedömning som görs av flera examinatorer.

- Vi föreslår att regeringen ändrar högskoleförordningen så
  - att det blir möjligt att ha flera examinatorer som gemensamt examinerar på den eller de kurser som examinationen avser
  - att det blir möjligt med externa examinatorer med beslutsrätt i den svenska högskolan.

”Kunskaper kommer, men visdom stannar kvar”, framhöll den engelske poeten Alfred Tennyson. Rätt använd kan examinationen bli det instrument som gör att även kunskapen stannar.

Referenser

Andrén, C-G (1996) "Examensrättsprövningar och deras effekter – ett fyraårigt perspektiv", i *1993 års högskolereform. Vad blev det av den? Sju vittnesmål efter tre år*, Högskoleverkets skriftserie 1996:6 S.

Beck, U (1992) *Risk Society. Towards a New Modernity*, SAGE.

Becher, T & Kogan, M. (1992) *Process and Structure in Higher Education*, Routhledge.

Bessman, M m.fl. (1985) *Examination för kvalitet. Exempel från högskolan*, UHÅ skriftserie 1985:5.

Bäckström, A (1992) *Examination som undervisning. En undersökning av examinationsformer vid religionsvetenskaplig utbildning i Uppsala*, Pedagogiskt utvecklingsarbete 103, Uppsala universitet.

Bäckström, A (1993) *Att förändras av utbildning. Om stabilitet och utveckling vid religionsvetenskaplig linje*, Psychologia et Sociologia Religionum 8. Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala.

Björklund, J (1991) *Forskningsanknytning genom disputation*, Almqvist & Wiksell International

Bredal, B (1993) *Humanist till häst. En bok om Michel de Montaigne*, Atlantis.

Cassier, P (1993) *Kommer det här på tentan, magistern?*, Institutionen för svenska språket, göteborgs universitet

Dahlgren, L-O (1984) *Inläringens utfall*, ur Marton m.fl. (1986)

Dahlgren, L-O (1995) "Tyst i klassen", i *Finns universiteten i verkligheten. Tolv författare om kunskapens krafter*, SLU 1995.

Docherty, P (1996) *Lärariket. Vägar och vägval i en lärande organisation*, Arbetslivsinstitutet.

Eklundh & Måstad (1982) *Tentamens teknik – det viktigaste ämnet i den dolda läroplanen*, KTH

Eriksson, L O (1995) *Om examination*, stencil.

Eriksson, Å & Högberg, M (1997) *Examensarbetet – examination och genomförande*, Högskoleverkets skriftserie 1997:9 S

Franke, S (1994) "Gästsynpunkt", *Tvärsnitt 3–4*.

Gibbons, M et al (1994) *The New Production of Knowledge*, SAGE.

Giddens, A (1991) *The Consequences of Modernity*, Polity Press.

Göranzon, B (1989) "Att se Calibanmetaforen i vår teknologiska kultur", *Dialoger*, nr 9.

Göranzon, B (1990) *Det praktiska intellektet*, Carlssons.

Hagström, S (1994) *Kunskapssamhället*, Göteborgs universitet.

Henriksson, S-E & Wedman, J (1992) "Prediction of academic success in a perspective of criterionrelated and construct validity", *Educational measurement. Nr 2*. Division of Educational Measurement Departement of Education, University of Umeå.

Hult, A & Olofsson, A (1997) *Examination vid universitet och högskolor. En autoritär prövning eller prövning av auktoritet?*, Högskoleverkets skriftserie 1997:12 S

Kjellgren, K m.fl. (red.) (1993) *Problembaserad inläring – erfarenheter från Hälsouniversitetet*, Lund.

Kunskap om kunskap. Forskning och utveckling för universitet och högskolor, Ds 1992: 98.

Kvale, S (1973) *Evalueringens funksjon i høgre utdanning. Eksamen – fra rituale til rasjonalisering*. I *Universitetsundervisning – problem, empiri, teori* (Handal, red.), Studentlitteratur/Akademisk Förlag.

Kvale, S (1993) "Examination reexamined: Certification of students or certification of knowledge. I Chaiklin, S & Lave, J (Eds) (1993) *Understanding practice. Perspective on activity and context*, Cambridge University Press.

Kvalitet och förändring, Högskoleverkets rapportserie 1997: 8 R

Lindberg-Sand, Å & Askling, B (1991) *Examination som kvalitetskontroll i högskolan*, SOU 1991:44.

Lundmark, A & Andersson, T (1997) *Studenters opplevelser av examinationen. Om hur högskolestuderande retrospektivt ser på examinationen vid högskolan*, Högskoleverkets skriftserie 1997: 5 S.

Marton, F m.fl. (1977) *Inläring och omvärldsuppfattning*, Almqvist & Wiksell.

Marton, F (1967) *Prov och evaluering inom den akademiska utbildningen*, Universitetspedagogiska utredningen, UHÄ.

Marton, F, Hounsell, D. & Entwistle (red.) (1986) *Hur vi lär*, Rabén & Sjögren

Marton, F, Dahlgren, L-O, Svensson, L & Säljös, R (1977) *Inläring och omvärldsuppfattning*, Almqvist & Wiksell.

Miller, C. M. & Parlett, M (1974) *Up to the Mark – A Study of the Examination Game*, Society for Research into Higher Education

Molander, B (1993) *Kunskap i handling*, Daidalos.

Montaigne, M (1986) *Essayer, vol 1*, Atlantis

Mägi, A (1983) *Examination i högskolan. En undersökning inom AES-sektorn vid universitetet i Umeå*, UHÄ/FoU skriftserie 1983:1.

Nilsson, K-A & Näslund, H (1997) *Extern medverkan i examination. Nordiska och brittiska traditioner – Svenska försök*, Höskoleverkets skriftserie 1997:11 S

Olsson, N/Sveriges förenade studentkårer (1997) *Examination vid högskolor och universitet. En undersökning om studenters upplevelser av examinationer*, Höskoleverkets skriftserie 1997:10 S

Olofsson, A (1993) *Högskolebildningens fem ansikten. Studerandes föreställningar om kunskapspotentialer i teknik, ekonomi, medicin och psykologi – en kvalitativ utvärderingsstudie*, Akademiska avhandlingar vid pedagogiska institutionen, Umeå universitet, nr 35.

Ramsden, P (1992) *Learning to Teach in Higher Education*, London.

Schön, D (1983) *The Reflective Practitioner*, New York: Basic Books.

Snyder, B R (1971) *The Hidden Curriculum*, Alfred A. Knopf

SOU 1996:166 *Lärare för högskola i utveckling*.

SOU 1992: 1 (1992) *Frihet Ansvar Kompetens – Grundutbildningens villkor i högskolan*. Betänkande av högskoleutredningen. Allmänna Förlaget.

Strindberg, A (1901) *Påsk*, Bonniers.

Trowald, N (1997) *Uppfattningar om examination – en intervjustudie av högskolelärare*, Höskoleverkets skriftserie 1997: 3 S.

Trowald, N (1997) *Råd och idéer. För bättre examination inom högskolan*, Höskoleverkets skriftserie 1997:14 S

Trowald, N & Dahlgren, L-O (1993) *Studenters syn på kunskapsmätning – en enkätstudie med särskild hänsyn till de graderade betygen inverkan på inläring och studier*, Pedagogiskt utvecklingsarbete 15, Sveriges Lantbruksuniversitet.

Wester, (1995) *Ambitioner och attityder till studier och studieresultat. Intervjuer med studerande vid ekonomilinjen i Umeå*, Prov-Memoria från H-gruppen, nr 100. Enheten för pedagogiska mätningar, Umeå universitet.

Åhrström, M (1996) *Vad speglar examinationen. En analys av examinationskulturen vid teologiska institutionen i Uppsala*, D2-uppsats, Teologiska institutionen, Uppsala universitet.

Bilaga 1

Examinationsprojektets rapporter

Åke Eriksson & Margareta Högberg (1997) *Examensarbetet – examination och genomförande*, Högskoleverkets skriftserie 1997:9 S

Agneta Hult & Anders Olofsson (1997) *En auktoritär prövning eller en prövning av auktoritet? Examination vid universitet och högskola*, Högskoleverkets skriftserie 1997:12 S

Annika Lundmark & Towe Andersson (1997) *Studenters upplevelser av examinationen – om hur högskolestuderande retrospektivt ser på examinationen vid högskolan*, Högskoleverkets skriftserie 1997:5 S.

Karl-Axel Nilsson & Hans Näslund (1997) *Extern medverkan i examinationen. Nordiska och brittiska traditioner – Svenska försök*, Högskoleverkets skriftserie 1997:11 S

Niklas Olsson/Sveriges förenade studentkår (1997) *Examination vid universitet och högskolor. En undersökning om studenters upplevelser av examinationer*, Sveriges förenade studentkårer, Högskoleverkets skriftserie 1997:10 S

Nils Trowald (1997) *Uppfattningar om examination – en intervjustudie av högskolelärare*, Högskoleverkets skriftserie 1997:3 S

Nils Trowald (1997) *Råd och idéer. För bättre examination inom högskolan*. Högskoleverkets skriftserie 1997:14 S

Examinationen i högskolan. Slutrapport från Högskoleverkets examinationsprojekt, Högskoleverkets rapportserie 1997:39 R

Åke Eriksson, Margareta Högberg, Ingegerd Bäcklund & Christina Gustavsson *Mästarprov eller mardröm? Studenternas uppfattningar om examination av självständigt arbete*. Högskoleverkets skriftserie 1998 (kommande)

Bilaga 2

Examinationsprojektet: Ledningsgrupp och projektansvariga

Ledningsgrupp

F.d. rektor Lennart Andersson, Högskolan i Karlstad, ordförande

Teknolog Anneli Andersson, Teknologkåren i Luleå (t.o.m. 1996-05-31)

Professor Marianne Bauer, Göteborgs universitet

Docent Anders Bäckström, Uppsala universitet

Civilekonom Anders Ekendahl, Karlstad Studentkår (fr.o.m. 1996-06-01)

Rektor Göran Malmgren, Kungliga Musikhögskolan

Pedagogisk konsult Charlotte Silén, Linköpings universitet

Pedagogisk konsult Nils Trowald, Sveriges Lantbruksuniversitet

(1995-09-01–1996-01-31 tillika projektledare)

Projektansvariga

Camilla Helmersson, Högskoleverket (1995-09-01–1996-04-30)

Jan-Eric Degerblad, Högskoleverket (fr.o.m. 1996-05-01)

Högskoleverkets rapportserie

Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor

Bilagor:

- Bilaga 1: Vägledning för lärosäten vid bedömning av kvalitetsarbete
- Bilaga 2: Handledning för bedömare av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor

Högskoleverkets rapportserie 1995:1 R

Grundskolläraryrket 1995

Högskoleverkets rapportserie 1996:1 R

Examensrättsprövning – Utbildning i biodynamisk odling

Högskoleverkets rapportserie 1996:2 R

Tillsynsrapport – Avgiftsfri utbildning

Högskoleverkets rapportserie 1996:3 R

Examensrättsprövning – Konstnärlig kandidat- och magisterexamen

Högskoleverkets rapportserie 1996:4 R

Examensrättsprövning – Kyrkomusikalisk utbildning vid Skandalsinstitutet

Högskoleverkets rapportserie 1996:5 R

Kvalitetsarbete vid universitet och högskolor

Högskoleverkets rapportserie 1996:6 R

Vårdutbildningar i högskolan – En utvärdering

Högskoleverkets rapportserie 1996:7 R

Årsrapport för universitet och högskolor 1994/95

Högskoleverkets rapportserie 1996:8 R

Forskarutbildningen inom det språkvetenskapliga området

– En utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 1996:9 R

The National Quality Audit of Higher Education in Sweden

Högskoleverkets rapportserie 1996:10 R

Avgiftsbelagd utbildning i privat regi – En utredning

Högskoleverkets rapportserie 1996:11 R

Kriterier för benämningen universitet – En utredning

Högskoleverkets rapportserie 1996:12 R

Kvinnor och män i högskolan. Från gymnasium till forskarutbildning

Högskoleverkets rapportserie 1996:13 R

Swedish Universities & University Colleges 1994/95 – Short Version of Annual Report

Högskoleverkets rapportserie 1996:14 R

Examensrättsprövning – Teologisk utbildning vid frikyrkliga seminarier och vid Umeå universitet

Högskoleverkets rapportserie 1996:15 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Borås

Högskoleverkets rapportserie 1996:16 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Uppsala universitet

Högskoleverkets rapportserie 1996:17 R

Examensrättsprövning – Uppföljning av teologisk utbildning

Högskoleverkets rapportserie 1996:18 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Jönköping

Högskoleverkets rapportserie 1996:19 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlstad

Högskoleverkets rapportserie 1996:20 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lärarhögskolan i Stockholm

Högskoleverkets rapportserie 1996:21 R

Högskoleprovet – Genom elva forskares ögon

Högskoleverkets rapportserie 1996:22 R

Högskola på Gotland

Högskoleverkets rapportserie 1996:23 R

Rätt att inrätta professurer – Högskoleverkets prövning av Högskolan i Kalmar, Karlstad, Växjö, Örebro samt Mittelhögskolan och Mälardalens högskola

Högskoleverkets rapportserie 1996:24 R

Årsrapport för universitet & högskolor 1994/95

– Kortversion

Högskoleverkets rapportserie 1996:25 R

Förslag till meritvärdering vid urval på betyg – Högskoleverkets förslag till meritvärdering av nya och gamla gymnasiebetyg m.m.

Högskoleverkets rapportserie 1996:26 R

Redovisning vid universitet och högskolor – Rapport till regeringen

Högskoleverkets rapportserie 1996:27 R

Quality Audit of Uppsala University

Högskoleverkets rapportserie 1996:28 R

Tillsynsrapport – Förfarande med inaktiva doktorander

Högskoleverkets rapportserie 1996:29 R

Examensrättsprövning – Prövning av medieutbildningen vid Mediehögskolan i Uppsala

Högskoleverkets rapportserie 1996:30 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid fem lärosäten

Högskoleverkets rapportserie 1997:1 R

Högskoleutbildningar inom vård och omsorg – En utredning

Högskoleverkets rapportserie 1997:2 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Kristianstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:3 R

Examensrättsprövning – Läraryrket vid högskolorna i Borås och Halmstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:4 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Örebro

Högskoleverkets rapportserie 1997:5 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Dalarna

Högskoleverkets rapportserie 1997:6 R

Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Operahögskolan i Stockholm

Högskoleverkets rapportserie 1997:7 R

Kvalitet och förändring

Högskoleverkets rapportserie 1997:8 R

Rekryteringsmål för kvinnliga professorer

– ett regeringsuppdrag

Högskoleverkets rapportserie 1997:9 R

Examensrättsprövning – Utbildningar vid Södertörns högskola

Högskoleverkets rapportserie 1997:10 R

Examensrättsprövning – Grundskolläraexamen vid Högskolan i Falun/Borlänge, Högskolan i Jönköping och Högskolan i Kristianstad

Högskoleverkets rapportserie 1997:11 R

- Examensrättsprövning – Utbildningar vid Företagsekonomiska Institutet, Stockholms Musikpedagogiska Institut och Högskolan i Gävle/Sandviken
Högskoleverkets rapportserie 1997:12 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlskrona/Ronneby
Högskoleverkets rapportserie 1997:13 R
- Examensrättsprövning – Utbildning i pedagogiskt drama vid tre folkhögskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:14 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Gävle/Sandviken
Högskoleverkets rapportserie 1997:15 R
- Poänggivande uppdragsutbildning i högskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:16 R
- Årsrapport för universitet & högskolor 1995/96
Högskoleverkets rapportserie 1997:17 R
- Swedish Universities & University Colleges 1995/96 – Short Version of Annual Report
Högskoleverkets rapportserie 1997:18 R
- Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96 – Kortversion
Högskoleverkets rapportserie 1997:19 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Mälardalens högskola
Högskoleverkets rapportserie 1997:20 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Danshögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:21 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungliga Musikhögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:22 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lunds universitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:23 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Halmstad
Högskoleverkets rapportserie 1997:24 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Kalmar
Högskoleverkets rapportserie 1997:25 R
- Kandidat- och magisterexamen vid Kungliga Musikhögskolan – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:26 R
- Uppföljning av resurstilldningssystemet för grundläggande högskoleutbildning – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:27 R
- Bilateralt forskningsamarbete med Östeuropa – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:28 R
- Läkarutbildningen i Sverige – hur bra är den?
Bilagor:
• Självvärderingar och extern bedömning
• Vad säger studenterna om läkarutbildningen?
• Vad säger AT-läkare, handledare och examinatorer om läkarutbildningen?
Högskoleverkets rapportserie 1997:29 R
- Apotekarutbildningen vid ytterligare en högskola? – Ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:30 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Mitthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:31 R
- Gymnasielärexamen vid Högskolan Dalarna, Luleå tekniska universitet och Mitthögskolan – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:32 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Bilagor:
• Vägledning för lärosäten vid bedömning av kvalitetsarbete
• Handledning för bedömare av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:33 R
- Konstnärlig högskoleexamen i konst och design vid fem hantverksskolor – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:34 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl. Konsthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:35 R
- Examensmål för lärarexamina
Högskoleverkets rapportserie 1997:36 R
- Rätt att inrätta professurer – Högskoleverkets prövning av Högskolan i Halmstad, Högskolan i Karlskrona/Ronneby, Högskolan i Örebro, Idrottshögskolan samt Mitthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:37 R
- Magisterexamensprövning vid elva högskolor – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:38 R